JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV EVROPSKÝCH TERITORIÁLNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TURECKO A EVROPSKÁ UNIE

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Marek Šmíd, Ph.D.
Autor práce: Iveta Boháčová
Studijní obor: Evropská teritoriální studia – ČR a německy mluvící země
Ročník: 3.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 16. 5. 2012

.....
Iveta Boháčová

Děkuji PhDr. et PaedDr. Marku Šmídovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce, za cenné podněty, rady a připomínky, za trpělivost a čas, který mi věnoval. Dále bych ráda poděkovala PhDr. Miroslavě Pitrové za rady a vedení v průběhu celého studia na Jihočeské univerzitě.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá popisem a analýzou vzájemných turecko-evropských (rozumějme unijních) vztahů. Turecko je představeno z geografického, politického a ekonomického hlediska. Zmíněny jsou historické mezníky, které sehrály zásadní roli ve vývoji této země a dále turecký integrační proces směřující ke členství v EU. V práci jsou reflektovány postoje vybraných členských států Evropské unie k Turecku, především vztah sousedního Řecka. Prezentovány jsou rovněž argumenty mluvící pro a proti přijetí Turecka do Evropské unie, pozornost je věnována otázce islamizace Evropy.

Klíčová slova: Evropská unie; Turecko; integrace; historie; politika; ekonomika; Kypr; postoje občanů; názory politických představitelů.

ABSTRACT

The purpose of the bachelor thesis is a description and analysis of mutual Turkish-EU relations. Turkey is introduced from a geographical, political and economic point of view. Important historical milestones, which have played a crucial role in the development of this country and it's integration process aiming towards EU membership, are mentioned as well. The thesis reflects attitudes of selected EU member states towards Turkey, primarily the relationship of neighbouring Greece. Arguments for and against Turkey joining the EU are presented in this thesis, attention is paid to the issue of the islamization of Europe.

Key words: European Union; Turkey; integration; history; politics; economy; Cyprus; people's attitudes; political representatives' opinion.

OBSAH

ÚVOD 6
1. Turecko 8
1.1 Geografické vymezení Turecka 8
1.2 Historie Turecka 9
1.2.1 Osmanská říše 9
1.2.2 Vznik a vývoj Turecké republiky 10
1.2.3 Zahraničně-politické vymezení Turecka 12
1.3 Ekonomická situace Turecka 16
1.3.1 Vývoj turecké ekonomiky 16
1.3.2 Současný stav turecké ekonomiky 17
1.4 Politický systém 19
1.4.1 Moc zákonodárná 19
1.4.2 Moc výkonná 20
1.4.3 Moc soudní 21
1.4.4 Parlamentní politické strany 22
2. Turecko a Evropská unie 24
2.1 Vývoj vztahů Turecka s EU 24
2.2 Překážky ve vstupu Turecka do EU 26
2.2.1 Kyperská otázka a vztahy s Řeckem 26
2.2.2 Kurdská otázka 30
2.3 Postoje vybraných členských států EU k přijetí Turecka do EU 31
2.4 Turecká společnost a vztah k EU 34
2.5 Argumenty mluvící pro a proti vstupu Turecka do Evropské unie 35
ZÁVĚR 43
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ 45
SEZNAM PŘÍLOH 50

ÚVOD

Turecko a Evropská unie. Spojení, jež někteří vnímají jako nereálné, jiní naopak jako obohacení a výzvu pro Evropu. Vstup Turecka do EU patří k jednomu z nejvíce diskutabilních témat za celou historii Evropské unie. Snad žádné rozhodnutí Evropské unie netrvalo tak dlouho, jako je právě rozhodnutí o přijetí Turecka. Vzájemné turecko-unijní vztahy se začaly formovat již v 50. letech 20. století. O necelých 30 let později, v roce 1987, požádalo Turecko o členství a v roce 1999 získalo status kandidátské země.

Přestože byla v Turecku provedena řada reforem požadovaných Evropskou unií pro dosažení plného členství, včetně změn týkajících se dodržování a ochrany lidských práv a zrušení trestu smrti, proces vstupu urychlen nebyl. Jako největší bariéru pro stanovení jasného data pro vstup vidí Brusel otázku Kypru, jehož jižní část, která je členem Evropské unie, odmítají Turci uznat za suverénní stát. Turecko tak stále čeká na své přijetí zejména kvůli geografickým, kulturním a náboženským překážkám a negativním stanoviskům některých členských států Evropské unie (především Francie a Německa).

Cílem práce je pomocí deskriptivní metody poskytnout ucelený pohled na proces formování vztahů Turecka a Evropské unie od 50. let 20. století. Na základě analyticko-empirického přístupu chci též představit hlavní argumenty mluvící pro a proti vstupu Turecka do EU, názory vybraných členských států Unie na rozšíření Společenství o tuto zemi, ale i postoj samotného Turecka na Evropskou unii. Pro pochopení tureckého úsilí o členství v Unii je rovněž potřebné determinovat zemi z historického, ekonomického i politického z hlediska.

V současnosti je Turecko pro Evropu bezpochyby důležité ze strategického i bezpečnostního hlediska. Jeho členství by na druhou stranu provázela i řada negativních aspektů. Turecký vstup do Unie by v každém případě velmi významně ovlivnil celou Evropu. Mezi členskými státy Unie je několik zemí, které nechtějí přijmout představu muslimského státu jako plnohodnotného člena Evropské unie. Namísto toho navrhují Turecku jakési privilegované partnerství, které ale turecká vláda zásadně odmítá. Stejný negativní názor na vstup Turecka do EU má navíc i většina obyvatel Evropské unie. Ti svůj postoj vysvětlují mj. tím, že se Evropa potýká s problematikou muslimů již několik desetiletí. Potíže s jejich složitou integrací do většinové společnosti by podle nich mohly členstvím Turecka ještě více zesílit, především neudržitelným přílivem chudé

části tureckého obyvatelstva hledajícího v Evropě lepší životní vyhlídky. Setkáme se i s názorem, že Turecko není dostatečně „evropské“ na to, aby mohlo rozšířit unijní řady.

Přijetí muslimského Turecka mezi státy Evropské unie by byl pro Evropu velmi odvážný, ale i významný krok. A protože by se dotkl všech států Unie včetně České republiky, rozhodla jsem se pro zpracování tohoto tématu.

K tématu Turecka, především pak k jeho charakteristice či např. ke Kyperskému sporu, bylo napsáno relativně velké množství odborné literatury. Vzhledem k aktuálnosti tématu bude třeba věnovat pozornost také internetovým stránkám turecké vlády a evropských institucí, dále portálům o Evropské unii či zpravodajským serverům.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělila do 2 oddílů. V první části se věnuji všeobecnému úvodu do problematiky Turecka, jeho geografickému umístění, klíčovým bodům v jeho historickém vývoji a otázce turecké politiky, ekonomiky.

Druhá část nastiňuje vzájemné vztahy Turecka a Evropské unie od 50. let 20. století do současnosti. V této pasáži představím postoje vybraných členských států Evropské unie k tureckému členství a názory samotného Turecka a jeho obyvatel na vstup Turecké republiky do Evropské unie. Pozornost je rovněž věnována nejdůležitějším příčinám, které brání tureckému vstupu do Unie, především jsou analyzovány vzájemné vztahy s Řeckem a otázka Kypru. Vysvětleny jsou hlavní argumenty mluvící pro a proti vstupu Turecka do Evropské unie a možné dopady tureckého členství na Evropskou unii. Zmíněna je také otázka islamizace Evropy.

1. Turecko

1.1 Geografické vymezení Turecka

Turecká republika představuje svou šířkou 1 500 km ze západu na východ, délkou 600 km ze severu na jih a celkovou rozlohou 780 580 km² 36. největší zemi na světě. Její současné státní hranice byly oficiálně uznány mezinárodním společenstvím v roce 1923. Země je obklopena na jihu a západě Středozemním a Egejským mořem, na severozápadě mořem Marmarským a na severu mořem Černým. Země sousedí z evropské strany s Bulharskem a Řeckem, na východě procházejí hranice s Gruzií, Arménií, Íránem, Irákem a Sýrií. Obecně se Turecko rozděluje úžinami Bospor a Dardanely na část evropskou ležící na Balkánském poloostrově a část asijskou rozprostírající se na poloostrově Malá Asie. Díky tomu nese Turecko přídomek „země dvou kontinentů“.

Evropská část Turecka, Thrákie, rozkládající se na 3 % celkové rozlohy státu, je z geografického pohledu poměrně nížinná, na severu je ohraničena pohořím Yildiz Dağlari (1 031 m. n. m.). Její severní část je omývaná Černým mořem a patří k nejúrodnějším oblastem státu. Na východě Turecka se nachází rozlohou podstatně větší region náležející k Malé Asii, zvaný Anatólie, který tvoří 97 % rozlohy státu. Z hlediska povrchu je přesným opakem západní Thrákie. Převážná část území je velmi hornatá s náhorními plošinami a horami, z nichž nejvyšší výšky dosahuje hora Ararat (5 165 m. n. m.), která je součástí Arménské vysočiny. Pod ní se rozprostírá největší jezero Turecka, jezero Van. Vnitrozemí země tvoří plošina s četnými polopouštěmi, močály a slanými jezery (Tuz Gűlű). Plošina je ze severu lemována Pontským pohořím, z jihu pohořím Taurus. Kvůli velkým sklonům země, které jsou častým důvodem eroze, se zde daří spíše pastevectví než tradičnímu zemědělství. (Magula – Mari – Tolmáči – Tolmáčiová, 2002: 87).

1.2 Historie Turecka

1.2.1 Osmanská říše

Pro pochopení tureckého úsilí o vstup do Evropské unie, respektive jeho vztahu k Evropě, je důležité ve stručnosti představit hlavní mezníky a události v historii země. Předchůdcem dnešního Turecka byla Osmanská říše založená ve 14. století, mocnost ovlivňující Evropu a její události dlouhých 600 let. Osmanský zájem o Evropu byl viditelný již v začátcích existence říše. Osmané tehdy podnikali své první vpády do východní Evropy, kde porazili Bulhary a Srby, pronikli do jižních Uher a nakonec se v roce 1422 pokusili o dobytí Konstantinopole, která tehdy jejich tlaku odolala. O třicet let později, v roce 1453, se Osmanům nakonec podařilo prorazit hradby města, které bylo zvoleno metropolí Osmanské říše pro příštích 450 let. Tehdejší osmanský vládce Mehmet II. po vítězství prohlašoval, že se stal legitimním vládcem území bývalého východořímského impéria (Pirický, 2006: 22-24). Jak se říše rozšiřovala, rostla postupně i její moc. V 16. století zvítězili Osmané nad uherskou armádou v bitvě u Moháče, později ke svému území připojili celé Řecko a uherský Budín, který se stal nejsevernějším sídlem říše (Pirický, 2006: 26-27).

Osmanský rozmach však netrval dlouho. Ve druhé polovině 16. století se říše začala potýkat se sílící krizí způsobenou menším významem středomořského obchodu. Situaci se podařilo na několik let uklidnit a dokonce území impéria rozšířit o další území Kréty a Nových Zámků. Tehdy si ještě Osmané neuvědomovali, že byl tento územní zisk jejich posledním (Pirický, 2006: 40-66). Moc říše však začala konstantně slábnout. Vůdci impéria se v roce 1839 pokusili zastavit její úpadek pomocí úplné rekonstrukce zavedeného systému, tedy modernizací a evropeizací. Už tehdy jim jako předloha sloužila evropská království, po jejichž vzoru chtěli z impéria vybudovat byrokratický stát. Základem reformy, nazývané *tanzimat*, bylo na tehdejší dobu revoluční prohlášení rovnosti všech obyvatel bez rozdílu náboženské víry. Změny se dotkly i roviny soudní, vojenské a daňové. Proces přestavby však nepokračoval rychlostí, jaká byla původně očekávána. Říše se potýkala s nedostatkem peněz pro financování svých aktivit a čelila také tlaku muslimů, kteří odmítali rovné postavení s nemuslimským obyvatelstvem (Hradečný, 2000: 23-24). Rozpad říše se proto i přes velkou snahu zastavit nepodařilo. Na vině byly rovněž vnitřní rozkoly a nepříznivé

vztahy s Ruskem. Říše ztratila Budín, celé Uhry a nakonec přišla i o zbytek získaného území. První světová válka vedla k naprostému hospodářskému vyčerpání říše a znamenala absolutní konec impéria (Pirický, 2006: 40-66).

1.2.2 Vznik a vývoj Turecké republiky

Turecká republika, jak ji známe dnes, byla vyhlášena 29. října roku 1923. Jejím prvním prezidentem se stal Mustafa Kemal, nazývaný od roku 1935 Atatürk neboli „otec všech Turků" (Kreiser - Neumann, 2010: 185). Vyhlášení samotné republiky předcházela mírová jednání konaná v Lausanne a podepsání Lausannské mírové smlouvy, která nahradila původní smlouvu z Sévres, jež byla pro Turky naprosto nepřijatelná z důvodu velkých územních ztrát (Pirický, 2006: 69). Výsledkem Lausannské mírové smlouvy bylo oficiální mezinárodní uznání hranic nově vzniklého Turecka. Při této události přiřkla turecká nacionalistická vláda 13. října 1923 svému budoucímu státu titul dědice padlé Osmanské říše. Pohlížela tak na Turky jako na zakladatele a ochránce zaniklého impéria (Kreiser - Neumann, 2010: 183).

Hlavní povinností turecké vlády po vzniku nového státu bylo zformulování základního řádu státu, tedy ústavy. Ta udala Turecku nový kurz směrem k postmodernímu právnímu státu. Její součástí bylo rozdělení dosud jednotné státní moci a shrnutí základních občanských práv. Součástí Ústavy byla i definice pojmu „Turek": „*Občané Turecka se bez ohledu na náboženství a rasu nazývají Turci ve smyslu státní příslušnosti"* (Kreiser - Neumann, 2010: 185). Za zmínku stojí i fakt, že vláda nesestavila pro nový stát vlastní občanský zákoník a trestní řád. Občanský zákoník převzala od Švýcarska, což se ukázalo jako problematické z důvodu jeho kantonálního uspořádání. V současnosti platí v Turecku občanský zákoník přijatý v roce 2001. Co se týče trestního řádu, nejdříve bylo zavedeno trestní právo užívané v Itálii, později byla přijata jeho německá podoba.[1] Současná forma trestního zákoníku byla schválena v roce 2005.[2][3]

[1] Http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/turecko-a-eu.

[2] Zmínit musíme kontroverzní článek 301 trestního zákoníku novelizovaný v roce 2008, který se setkal s velkým nesouhlasem v Evropské unii. Tento článek totiž umožnil uložit až tříletý trest vězení za urážku „tureckosti", což Evropská unie pokládala za omezení ve svobodném vyjadřování. Článek je platný v Turecku dodnes, avšak s drobnými úpravami (např. snížen byl trest odnětí svobody na 2 roky a slovo „tureckost" bylo změněno na „turecký národ") (pozn. aut.).

Až do roku 1938 určoval směřování Turecka jeho zakladatel a celkem čtyřikrát zvolený prezident Mustafa Kemal Atatürk, který nastartoval proces jeho modernizace. Právě Atatürk má velký podíl na skutečnosti, že dnes stojí Turecko před branami Evropské unie jako kandidátská země. Atatürk byl od začátku existence země přesvědčen, že Turecko musí v začátcích svého fungování nastoupit cestu rychlé modernizace a sekularizace, pokud chce v budoucnu získat silnější postavení na mezinárodním poli. Podle Atatürka se stát musel zaměřit na problémy jako postavení žen ve společnosti, možnost propojení sekulárních a náboženských právních norem a problematiku tureckého jazyka. Ta se týkala arabského písma, které bylo podle Atatürka pro obyvatele příliš složité, což bránilo jeho cíli rychlého odstranění negramotnosti (Kreiser - Neumann, 2010: 199). V roce 1928 proto nahradila arabskou abecedu latinka. Ženy získaly lepší postavení v roce 1930, kdy směly poprvé aktivně volit na úrovni komunální, o několik let později i na úrovni národní. Zavedeno bylo rovněž pasivní volební právo pro ženy, které jim umožnilo vstup do parlamentu (Kreiser - Neumann, 2010: 198).

Od roku 1931 byly v Turecku prosazovány tzv. kemalistické principy, které se staly základní součástí programu politické strany Mustafy Kemala (Republikánská lidová strana) a doplnily i znění Ústavy. Tyto principy nazývaly turecký stát jako „[...] *republikánský, nacionalistický, lidový, etatistický, laický a revoluční*“ (Kreiser - Neumann, 2010: 186). Pozoruhodný byl také Atatürkův přístup k rozvoji státu. Zatímco se tehdy politici obecně zaměřovali na technicko-průmyslový pokrok země, Atatürk kladl důraz na kulturu, přesněji řečeno na kulturu západní, kterou považoval za vzor civilizovanosti (Pirický, 2006: 78). Jeho cílem bylo omezit vliv náboženství ve veřejném životě a dovést obyvatele k tomu, aby jej vyznávali v jeho „střízlivé“ podobě, tedy pouze soukromě s oddělením od politické sféry. V souvislosti s tím můžeme ve 20. letech 20. století pozorovat ubývání islámských institucí (Kreiser - Neumann, 2010: 198 - 199).

I po smrti Mustafy Kemala Atatürka v roce 1938 a s nástupem dalších prezidentů se pokračovalo v modernizaci státu a prohlubování jeho prozápadní orientace, jejíž počátky lze vypozorovat již v 19. století, ještě za doby existence Osmanské říše (Hradečný, 2000). Turci, respektive Osmané, totiž pohlíželi na západní civilizaci jako na kulturní a moderní společnost s určitými vzory chování, které je třeba napodobovat, pokud chce země nastoupit cestu úspěchu. Naopak islámská kultura byla vnímána jako kultura zaostalá (Pirický, 2006: 57-58).

Významné kroky vstříc západu podniklo Turecko po roce 1945. Prvním z nich byl jeho vstup do Rady Evropy roku 1949. V roce 1952 se země stala součástí západní vojenské aliance NATO a o několik let později, v roce 1959, požádala o připojení k Evropskému hospodářskému společenství (Kreiser - Neumann, 2010: 213).

Turecko muselo ve 20. století čelit řadě krizí. Země prošla několika převraty s následnými vojenskými intervencemi turecké armády (v roce 1960, 1972, 1980). Tato léta se nesla v duchu trvalé politické nestability a neustálého střídání vlád. Za poměrně krátkou existenci země se ve vedení vystřídalo 50 vlád, které, naštěstí pro Turecko, nesvedly zemi z její cesty k demokratizaci, přestože se některé z nich snažily posílit vliv náboženství. Výsledkem byla rostoucí polarizace pravice a levice a snaha snížit velký počet politických stran prostřednictvím ustanovení volební klausule na 10 %, která předpokládala, že ji překročí maximálně tři nejsilnější politické strany. V roce 1980 se vládnoucí armáda vyjádřila k těmto událostem slovy: *„Vznešený turecký národe! Turecká republika, kterou nám svěřil veliký Atatürk a jejíž území a obyvatelstvo tvoří nedělitelný celek, byla, jak jsi v posledních letech pozoroval, provokacemi vnějších i vnitřních nepřátel* (pozn. aut. pravicoví a levicoví extremisté, islámské skupiny) *zrádně vystavena duševním i fyzickým útokům. Na místo atatürkismu byly vytvářeny reakční a jiné scestné ideologické představy“* (Kreiser - Neumann, 2010: 218). Po uplynulých událostech bylo cílem tureckých vůdců navrátit Turecku kurz, který kdysi udal Atatürk. Proto byly například z vysokých škol vytvářeny instituce, ze kterých jejich absolventi vycházeli jako občané se silným poutem k atatürkovskému vlastenectví. Období let 1980 až 2008 bylo oproti letům předchozím relativně klidné, bez výrazných vnitřních revolucí či nepokojů. Turecká vláda učinila řadu pokroků v oblasti lidských práv (v roce 2002 byl zrušen trest smrti) a docházelo ke stálému zrovnoprávňování mužů a žen. Přestože se Turecku v těchto letech podařilo provést řadu významných reforem, vstoupit do Evropské unie bylo a je zatím bezúspěšné. Jeho připojení totiž brání především nevyřešená otázka Kypru a kurdské menšiny.

1.2.3 Zahraničně-politické vymezení Turecka

V minulosti se Turecko mnohokrát nacházelo na hranici konfliktu se svými sousedy, zároveň se několikrát snažilo navázat s některými z nich bližší vztahy. Z hlediska současné zahraničně-politické orientace Turecka je důležité zmínit nejdůležitější okamžiky od založení státu, které zemi vedly k nynějšímu postavení.

Období let 1923 – 1949

V začátcích existence státu, tedy za vlády Mustafy Kemala, byla turecká zahraniční politika velmi umírněná a střízlivá. Řídila se heslem Mustafy Kemala „mír doma, mír ve světě“ s cílem udržovat stabilitu a mír v regionu.[4] Jedním z důvodů pro uplatňování tohoto hesla byla nevyřešená otázka vlastnictví severoirácké ropné provincie Mosul po podpisu Lausannské mírové smlouvy, kterou pro sebe chtěli Turci získat. Území bylo nakonec přiřknuto Iráku a Turecko se muselo spokojit s britskou kompenzací ve výši 700 000 liber.

Po první světové válce Turci navíc zaujali skeptický postoj vůči Západu a začali se orientovat spíše na Sovětský svaz. Ke zlepšování vzájemných vztahů se západními zeměmi, především s Británií a Francií, začalo docházet ve 30. letech 20. století poté, co chtěla Itálie a Německo rozšiřovat svůj vliv do dalších států. V tomto období se směrem k lepšímu obrátily i problematické turecko-řecké vztahy, kdy oba státy reagovaly na italské záměry v regionu. Příznivé poměry mezi nimi potvrdila Balkánská smlouva, kterou v roce 1934 podepsala kromě Turecka a Řecka i Jugoslávie a Rumunsko. Velkého úspěchu se Turecko dočkalo také na globální úrovni. V roce 1932 se stalo členem Společnosti národů a získalo právo kontrolovat veškeré dění v černomořských úžinách (Wanner, 2009: 240-247).

Období let 1950 – 1960

Podle G. Pirického udržovalo Turecko až do 50. let 20. století ve své zahraniční politice neutrální postoj (Pirický, 2006: 105-106). Situace se změnila po vítězství Demokratické strany ve volbách roku 1950, k obratu přispělo i prohlubování Studené války ve světě. Turci nechtěli, aby se jejich země stala sovětským satelitem, a proto se začali orientovat na západní kapitalistické státy, v nichž viděli svou záchranu. Kvůli sovětské hrozbě se také rozhodli usilovat o členství v NATO. Žádost Turecka o členství v NATO bychom mohli přirovnat k současné kandidatuře země do EU. Přijetí země do NATO bylo provázeno řadou pochybností, které se vztahovaly, stejně jako v případě možného vstupu Turecka do EU, ke kulturní, sociální a náboženské odlišnosti země od ostatních členských států NATO a staly se největší překážkou v získání členství. Přestože se turečtí političtí představitelé pokoušeli změnit názor členských států

[4] Http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa.

zdůrazňováním bezpečnostních výhod, které by členství země v NATO Severoatlantické alianci přineslo, jejich snaha byla dlouho neúspěšná. Po vypuknutí Korejské války se však začala situace postupně obracet ve prospěch Turecka (Hradečný, 2000: 67-68). Účast 6 000 tureckých vojáků v Korejské válce přiměla západní země opustit svůj rezervovaný postoj a pohlížet na Turecko jako na zemi s významným obranným potenciálem (Kreiser - Neumann, 2010: 214). Evropské členy NATO vedly události k přesvědčení, že se jim nabízí jedinečná možnost pro posílení bezpečnosti západní Evropy prostřednictvím rozšíření svých řad členem, který by organizaci přinesl celosvětový význam. Turecko bylo nakonec v roce 1952 do NATO přijato a je tak dodnes jedinou členskou muslimskou zemí Severoatlantické aliance (Hradečný, 2000: 67-68).

Vstup do Severoatlantické aliance však nebyl jediným, který Ankara v 50. letech 20. století podnikla. V roce 1955 uzavřela smlouvu s Velkou Británií, Irákem, Íránem a Pákistánem, čímž se stala součástí tak zvaného Bagdádského paktu. S ostatními arabskými státy se ale vztahy vyvíjely složitě. Neúspěšně skončila americká snaha o vytvoření turecko-egyptského spojenectví. K vyhrocení vztahů došlo s Irákem po zdejším státním převratu, po kterém chtěli Turci v Iráku provést intervenci. Ani vztahy s balkánskými zeměmi, především s Bulharskem, nebyly jednoduché. Po vypuknutí Korejské války a vyslání tureckých vojáků do boje, zareagovalo Bulharsko na tento krok vyhoštěním muslimského obyvatelstva žijícího na jeho území, k čemuž nakonec stejně kvůli uzavření tureckých hranic nedošlo (Pirický, 2006: 105 – 106).

Důležitost Turecka rostla v tomto desetiletí i na mezinárodní úrovni. Spojené státy totiž umístily na turecké území své rakety a město Izmir bylo prohlášeno základnou středomořských sil NATO (Pirický, 2006: 106).

Období 60. let 20. století

Nejvýznamnější událostí 60. let 20. století, ve které sehrálo Turecko svou roli, byla kubánská krize. USA tehdy vyslaly na turecké území 30 000 vojáků a vybudovaly zde jaderné základny, které však musely po ukončení krize v roce 1962 odstranit. Mezi tureckými politiky vyvolalo toto rozhodnutí silné znepokojení. Obávali se, že Turecko již nebude pod ochranou jaderného deštníku USA. Z praktického hlediska USA pouze vyměnily zastaralé raketové systémy za modernější, čímž se situaci v zemi podařilo uklidnit (Pirický, 2006: 116).

Období 80. let 20. století – současnost

Po provedení vojenského převratu na počátku 80. let 20. století čelilo Turecko obvinění z porušování lidských práv ze strany západních zemí. Dokonce mu bylo přerušeno členství v Radě Evropy v době provádění prošetřování této oblasti. Už i tak napjatou atmosféru mezi Tureckem a Evropou ještě více zesílilo odmítnutí turecké žádosti o vstup do EHS v roce 1987.

Jednoduché nebyly opět vztahy s Bulharskem. Důvodem byly bulharské postupy vůči místním muslimům vedoucí k asimilaci s ostatním obyvatelstvem. Tyto kroky přinutily místní Turky uprchnout do své rodné země, která ovšem neměla potřebné kapacity pro jejich přijetí. Drtivá většina z nich se proto musela vrátit do Bulharska zpět s nadějí, že dojde ke zlepšení jejich postavení (Pirický, 2006: 137).

Ani válka v Perském zálivu na přelomu let 1990-91, při které Irák obsadil území Kuvajtu, nepřinesla Turecku nic pozitivního. Turecko se postavilo na stranu Západu, což silně kritizovala turecká veřejnost i opoziční strany. Válka se navíc nepříznivě podepsala na turecké ekonomice.

Po rozpadu Sovětského svazu v 90. letech 20. století si představitelé Turecka začali uvědomovat, že pro západní země ztrácí Turecko svůj strategický význam. Aby si Turci udrželi přízeň Západu, začali svou zemi prezentovat jako důležitý opěrný bod Západu na Blízkém východě a jako jakýsi „most“ mezi Východem a Západem.

Je třeba zmínit, že zahraniční politika Turecka byla po celou dobu Studené války, ale i několik let po jejím ukončení, výrazně ovlivňována Spojenými státy a jejich spojenci. Dnes, kdy země zaujímá spíše strategickou nezávislost a větší orientaci na Blízký východ, to již dávno neplatí. Přesto turečtí politici chápou, že změna jejich postoje nesmí nijak narušovat vztahy s NATO a USA. Tureckým cílem do budoucna je zachování dobrých vztahů se Západem, především pak vstup do Evropské unie, při současném vytváření přátelských vazeb se svými muslimskými sousedy s vizí stabilního a prosperujícího světa a jejich blízkého okolí.[5]

[5] Http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa.

1.3 Ekonomická situace Turecka

1.3.1 Vývoj turecké ekonomiky

Hospodářství Turecka prošlo ve 20. století řadou krizí, na nichž se zásadně podepsala hospodářská recese, která nastala krátce po založení státu a následně druhá světová válka.

Na svém počátku bylo Turecko ekonomicky velmi slabé, problémy mělo i z hlediska elementárního zásobování. Turečtí představitelé sice zvolili liberální rozvoj státu, výjimkou byl ovšem sektor hospodářství, který se bez státních zásahů neobešel. Po vzoru Sovětského svazu vytvořili státníci centrálně řízené plánované hospodářství s pětiletými plány, přičemž dominantou ekonomiky se stalo zemědělství (Pirický, 2006: 91-92).

Po druhé světové válce začala narůstat moc Sovětského svazu, což v Turecku vyvolalo velké obavy z hlediska násilného včlenění země do sovětského mocenského bloku. Aby Turci ochránili svůj stát před sovětským vlivem, rozhodli se požádat o pomoc západní země. Na situaci okamžitě reagovaly Spojené státy, které využily jedinečné možnosti pro vytvoření spojenectví s Tureckem, což jim zároveň umožňovalo zastavit další šíření sovětské moci do strategicky důležité oblasti Perského zálivu (Suleimanov, 2006). V souvislosti s tím vydaly Spojené státy Trumanovu doktrínu, která přispěla ke zlepšení hospodářské situace Turecka prostřednictvím Marshallova plánu. Finanční pomoc a americký vliv vedl k pozvolnému přetvoření diktátorského státu s jednostranickým politickým systémem na zemi pluralitní s liberálním tržním hospodářstvím, které umožnilo ekonomický rozkvět země (Hradečný, 2000: 64).

V 60. a 70. letech 20. století prošla země výraznou industrializací s rozvojem automobilového průmyslu. Významnou událostí bylo podepsání smlouvy se Spolkovou republikou Německo v roce 1961, díky které odešlo mnoho Turků za prací do Evropy jako gastarbeiteři. Země však kvůli dohodě utrpěla velkou ztrátu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Vláda se tehdy mylně domnívala, že se většina z těch, kdo odešli, vrátí po určité době zpět. Platnost smlouvy mezi Tureckem a Německem ukončil rok 1973. Na vině bylo vypuknutí ropné krize, následná ekonomická recese a celkové zhoršení hospodářských podmínek. V roce 1964 se Turecko stalo přidruženým členem

Evropského hospodářského společenství a udělalo další krok vstříc západu (Piricky, 2006: 113 - 114).

Období od 80. let 20. století bylo kvůli vratké politické situaci v zemi hospodářsky velmi nestabilní s vysokou, až 90 %, inflací. Na počátku 21. století zařadilo Turecko mezi své hlavní ekonomické cíle stabilizaci hospodářství, snižování vysoké inflace a boj s korupcí. Překážkou pro jejich realizaci se stal přelom roku 2000 a 2001, kdy došlo ke zhroucení finančních trhů. Veřejné výdaje země tehdy rostly, vláda se je snažila pokrýt dalším zadlužováním místo zavedení úsporných opatření. Následně situaci ekonomicky poznamenal přelom rok 2001 a 2002, který se stal rozpočtově nejhorším v historii Turecka. Hospodářský růst tehdy poklesl o 8,5 % (Piricky, 2006: 146).

1.3.2 Současný stav turecké ekonomiky

V současnosti patří turecké hospodářství spolu s čínským k jednomu z nejrychleji se rozvíjejících na světě. Zatímco se ekonomika států Evropské unie nese v posledních deseti letech v duchu stagnace, Turecko ekonomicky značně posílilo, jak znázorňuje obrázek č. 1. Z obrázku je patrné, že HDP země prudce pokleslo v době hospodářské krize mezi roky 2008 a 2009. Samotná krize ale Turecko výrazněji nezasáhla, protože po krizi v roce 2001 byla v zemi zavedena přísná finanční kontrola. Hlavní příčinou poklesu byla silná orientace Turecka na export, který utrpěl především snížením poptávky z Evropy.[6]

Obrázek č. 1

Srovnání růstu HDP v Turecku a EU, období 2000 - 2011

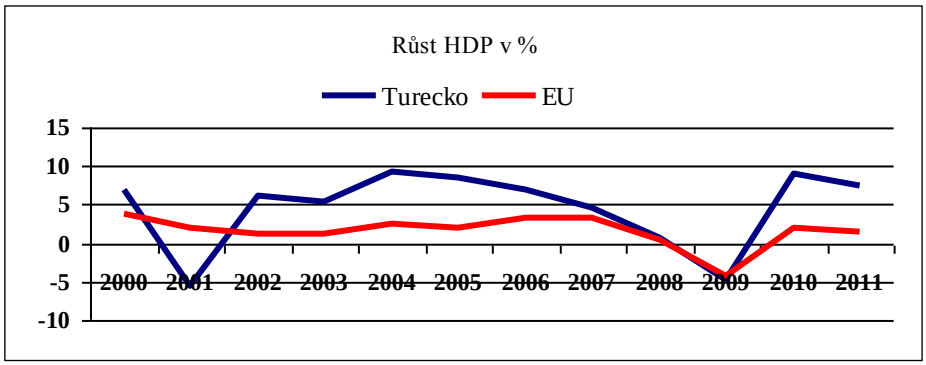

Zdroj:http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020.

[6] Http://www.businessinfo.cz/cz/sti/turecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000802/.

V posledních letech zaznamenala značný rozvoj infrastruktura, na které se podílejí především zahraniční investice. Zemi se podařilo snížit hodnotu inflace na 8 %.[7] Z hlediska současného hospodářského zaměření Turecka se zemědělství nepodílí na HDP země tak vysokou měrou, jako tomu bylo například v 70. letech 20. století. I přesto se Turecko řadí spíše k agrárním státům, ve kterém je třetina území zemědělsky využívána. Země ale zároveň klade větší důraz na průmyslovou výrobu, pozoruhodný rozvoj zaznamenal v posledních letech sektor služeb, který v současnosti zaměstnává 50 % ekonomicky aktivního obyvatelstva a patří se svým podílem 70 % na celkovém HDP k dominantě hospodářství. V oblasti služeb hraje velmi důležitou roli cestovní ruch. V roce 2010 přijelo do země 28,6 milionu turistů, v roce 2011 se jejich počet zvýšil na 31,5 milionu. Turecko se tak řadí mezi sedm světově nejnavštěvovanějších turistických destinací.[8]

Z hlediska vstupu Turecka do EU je však výkon turecké ekonomiky jedním z důvodů, proč Brusel odmítá přijmout Turecko do Společenství. Přestože je Turecko sedmým největším obchodním partnerem Evropské unie a jeho ekonomika nestagnuje či výkon neklesá, právě naopak, vidí Unie její úroveň jako nedostačující pro vstup. Evropská unie si totiž není jistá, jak by ekonomicky zvládla členství země, jejíž hrubý domácí produkt lze přirovnat k Nizozemsku, avšak počet obyvatel je mnohonásobně vyšší. Pro představu, vstup Turecka do Unie by zvýšil její hrubý domácí produkt o pouhá čtyři procenta, avšak počet obyvatel o dvacet procent (Kreiser - Neumann, 2010: 233). Unijní pochybnosti jsou navíc podmíněny výraznou ekonomickou a sociální rozdílností jednotlivých tureckých regionů. Podle K. Kreisera a Ch. K. Neumanna můžeme zemi rozdělit na vyspělý západ a zaostalý jihovýchod. V pěti provinciích ležících na západě (Istanbul, Ankara, Izmir, Bursa a Kocaeli) je koncentrována téměř polovina hospodářské síly země, žije zde však jen 15 % veškerého obyvatelstva Turecka. Naopak zmíněný jihovýchod je pozadu téměř ve všech důležitých parametrech týkajících se sociální situace, jako např. ve školství, lékařské péči, převažuje zde vysoký analfabetismus u žen a další nedostatky (Kreiser – Neumann, 2010: 231).

S kritikou nedostatečné ekonomické úrovně Turecka ze strany EU ale výrazně nesouhlasí Turci. K ekonomické situaci EU se vyjádřil v roce 2010 turecký vicepremiér Ali Babacan slovy: *„Význam evropské ekonomiky ve světě poklesl a neustále slábne.*

[7] Http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/turecko-zeme-neco-mezi-715670.
[8] Http://www.businessinfo.cz/cz/sti/turecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000802/.

Svou moc a svůj vliv si EU bude s to uchovat jen díky rozšiřování"[9], čímž vlastně naznačil, že by EU s Tureckem dosáhla lepšího postavení na mezinárodní scéně. Babacan tím rovněž odmítá tvrzení Bruselu, podle něhož je Turecko z hlediska ekonomiky slabou zemí: *„Pokud se Turecko stane členem EU, nezasedne v druhé řadě, a to je jeden z důvodů, proč náš vstup tolik zneklidňuje země, jako je Německo či Francie"*.[10]

1.4 Politický systém

Hovoříme-li o možném vstupu Turecka do EU, je vhodné přiblížit si jeho politický systém, abychom mohli demonstrovat podobné či rozdílné prvky politického uspořádání země ve srovnání s členskými státy EU.

1.4.1 Moc zákonodárná

Zákonodárná moc je v Turecku podle Ústavy z roku 1982 v rukou jednokomorového Velkého národního shromáždění. Parlament má celkem 550 členů, jejichž funkční období činí 5 let. Kandidovat do parlamentu může každý turecký občan s ukončeným základním vzděláním, který je starší 30-ti let, je způsobilý k právním úkonům, nebyl odsouzen na více než 1 rok odnětí svobody a v případě mužů již absolvoval povinnou vojenskou službu (čl. 76 Ústavy). Podle článku 80 Ústavy Turecké republiky nehájí poslanci parlamentu jen zájmy svých voličů a své strany, ale zájmy celého národa.

Proces voleb do parlamentu je organizován podle poměrného volebního systému. Pro získání křesel v parlamentu musí strana získat minimálně deset procent hlasů. Kvůli vysokému prahu volitelnosti se do instituce dostanou většinou pouze tři strany, z nichž jedna má zpravidla většinu. Příčinu stanovení vysoké procentuelní hranice je třeba hledat v minulosti. Po nestabilní situaci v 70. letech 20. století, kdy se strany na politické scéně střídaly ve vedení každý rok, došlo ke zřetelné polarizaci levice a pravice. V roce 1980 v zemi proběhl vojenský převrat, po němž byla zakázána

[9] Http://www.presseurop.eu/cs/content/article/348331-turecko-kandidat-s-rezervaci-v-prvni-rade.
[10] Tamtéž.

činnost všem vedoucím politikům. Zároveň byla zvýšena volební klausule, jejímž cílem bylo zredukovat vysoký počet politických stran ve státě (Pešková, 2008).

Mezi hlavní úkoly Velkého národního shromáždění patří schvalování zákonů, včetně zákona o státním rozpočtu či ratifikace mezinárodních smluv. Vláda je odpovědná parlamentu. Všechny zákony, které parlament schválí, musí být vyhlášeny prezidentem do 15 - ti dnů od obdržení. Prezident disponuje právem suspenzivního veta, které může být parlamentem přehlasováno (čl. 89 Ústavy).

1.4.2 Moc výkonná

Moc výkonná je v Turecké republice reprezentována prezidentem a vládou.

Prezident

Prezident republiky je volen nepřímo Velkým národním shromážděním na sedmileté funkční období, přičemž opětovné zvolení není možné. Prezident je vybírán z řad členů parlamentu, podmínkou je dokončené vysokoškolské vzdělání a dovršení 40 let věku. Do čela státu může být případně zvolen i každý turecký občan, který je volitelný do parlamentu a splňuje ostatní uvedené podmínky.[11] Volba probíhá na základě tajného hlasování, prezident je zvolen v prvním kole, pokud získá dvoutřetinovou většinu všech poslaneckých hlasů. V případě, že žádný z kandidátů nedosáhne potřebného počtu hlasů, následuje druhé kolo organizované podle stejných pravidel, tedy podle většinového volebního systému. Volby se účastní všichni kandidáti na prezidenta. Pokud se prezidenta nepodaří zvolit ani v kole druhém, koná se třetí kolo voleb, ve kterém uchazeč musí pro své zvolení získat nadpoloviční většinu hlasů všech členů parlamentu, případně se ve čtvrtém kole vybírá ze dvou nejúspěšnějších kandidátů třetího kola (čl. 102 Ústavy). Po zvolení končí prezidentovi jeho potenciální mandát v parlamentu a je jeho povinností ihned ukončit své případné působení v politické straně.

Turecký prezident má relativně rozsáhlé pravomoci. K nejdůležitější z nich patří pravomoc svolávat zasedání vlády, vyhlašovat volby do parlamentu, jmenovat soudce, premiéra či ministry nebo právo suspenzivního veta, které je v parlamentu možné přehlasovat kvalifikovanou většinou (čl. 104 Ústavy).

[11] Http://www.invest.gov.tr/en-US/turkey/factsandfigures/Pages/LegalAndPoliticalStructure.aspx.

Současným tureckým prezidentem je Abdullah Gül (pozn. aut. před uvedením do úřadu byl členem Strany spravedlnosti a rozvoje), který byl v roce 2007 zvolen 11. prezidentem země.

Vláda

Vláda se nazývá Radou ministrů. Jedná se o kolektivní orgán, který se skládá z předsedy vlády (pozn. aut. od roku 2011 je premiérem Recep Tayyip Erdoğan ze strany AKP) a současných 25 ministrů.[12] Premiér je jmenován prezidentem z řad členů parlamentu, ministři jsou jmenováni prezidentem na návrh premiéra, nemusí být však členy parlamentu.[13] Vláda je za svou činnost odpovědná parlamentu, každý z členů vlády je zároveň osobně odpovědný premiérovi za všechna svá rozhodnutí a správné fungování svého resortu. Mezi premiérovy povinnosti patří korektní vedení vládní politiky a usměrňování ministrů, přičemž odvolat ministra z funkce může prezident na návrh premiéra (čl. 112 Ústavy).

1.4.3 Moc soudní

Soudní moc vykonávají podle turecké Ústavy nezávislé soudy jménem tureckého národa. Soudci se při rozhodování řídí Ústavou, zákony, právní vědou a svým úsudkem, který musí být vždy ve shodě se zákonem. Soudce vykonává svou činnost doživotně. Může být odvolán pouze v případě, že dosáhne důchodového věku (pozn. aut. 65 let), je zdravotně nezpůsobilý, nebo pokud spáchá trestný čin a soudní inspektor rozhodne, že soudce není nadále schopen vykonávat funkci.[14]

Hlavní roli v oblasti soudnictví plní ve státě Ústavní soud složený z 11 stálých a 4 náhradních soudců. Soudci ústavního soudu jsou jmenováni prezidentem po souhlasném stanovisku parlamentu. Výběr je uskutečňován ze zástupců Rady státu (pozn. aut. přezkoumává rozhodnutí ostatních soudů), Vrchního vojenského správního soudu, Vrchního odvolacího soudu, Revizního soudu, ale také z vysokého školství, státní správy či z řad právníků. Mezi hlavní pravomoci Ústavního soudu patří zejména

[12] Po volbách v roce 2011 bylo nově zřízeno samostatné Ministerstvo pro záležitosti EU, v jehož čele stojí Egemen Bagis. Úkolem ministerstva je připravit Turecko na členství v EU (pozn. aut.).
[13] Http://www.washington.emb.mfa.gov.tr/AboutTurkey.aspx?ID=19.
[14] Tamtéž.

rušení zákonů, které nejsou v souladu s Ústavou, zákaz činnosti politických stran či souzení prezidenta obviněného z velezrady.[15]

Soustavu tureckých soudů tvoří kromě Ústavního soudu Vrchní odvolací soud, Vojenský vrchní odvolací soud, Rada státu, Vrchní vojenský správní odvolací soud, Nejvyšší rada soudců a veřejných žalobců, Soud právních sporů, Revizní soud a Regionální soudy.[16]

V knize Dějiny Turecka hovoří K. Kreiser a Ch. K. Neumann o důležité úloze armády ve vedení státu (Kreiser – Neumann, 2010: 212). V Turecku, kde jsou politici považováni za velmi zkorumpované, patří armáda k nejdůvěryhodnějším tureckým institucím. Veřejností je vnímána jako ochránkyně dědictví Mustafy Kemala a základů sekularizovaného Turecka.[17] Armáda má také právo zasahovat do politiky státu kdykoli usoudí, že může být ohrožena bezpečnost země. Jedinou podmínkou při armádních postupech je dodržování demokratických principů země (Pirický, 2006: 154).

1.4.4 Parlamentní politické strany

Pro současnou tureckou politickou scénu byl významný rok 2001, kdy byla zakázána činnost islamistické politické straně, Straně ctnosti (FP). Z ní vzešly dvě nové politické strany. První z nich, Strana blaženosti (SP), pokračovala v činnosti zmíněné zrušené strany, tedy v tradičním politickém islámu. Druhá strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP) politika Recepa Tayyipa Erdogana, zvolila diametrálně odlišný směr. Svou volební kampaní, ve které kladla důraz především na proevropskou politiku a následnou integraci Turecka do Unie, si zajistila vítězství v parlamentních volbách konaných na podzim roku 2002. Velký podíl na úspěchu měla i tehdejší nepříznivá hospodářská situace a vysoké procento nezaměstnaných, čehož AKP před volbami využila. Díky těmto faktorům lidé nebyli ochotni odevzdávat své hlasy již existujícím stranám, které by pravděpodobně neučinily žádný zvrat v panujících poměrech. Důvodem orientace AKP na západní hodnoty bylo, že v nich strana viděla podporu proti opozičním kemalistům. Stoupenci Mustafy Kemala sice dříve také propagovali následování Evropy, postupně však v jejich řadách začalo převažovat přesvědčení, že tato cesta je spolu s demokratizací bezvýznamná a slepá (Pirický, 2006: 147-148).

[15] Http://www.washington.emb.mfa.gov.tr/AboutTurkey.aspx?ID=19.
[16] Http://www.justice.gov.tr/judicial_system/judicial_system.html.
[17] Http://news.bbc.co.uk/2/hi/8534041.stm.

Jak již bylo zmíněno, nejsilnější stranou v turecké politice je od roku 2002 Strana spravedlnosti a rozvoje (AKP). Jedná se o konzervativní stranu politického středu (paralela k evropským křesťanským demokratům), která je orientována především na tradiční islám s odvoláním na osmanské tradice. Program strany je založen na ekonomických reformách v Turecku s hlavním cílem dovést Turecko k členství v Evropské unii (Business Monitor International, 2012: 32**)**. Strana je u moci již třetí volební období, není v koalici s žádnou z ostatních parlamentních stran a disponuje legislativní většinou. V loňských červnových parlamentních volbách (2011) získala 50 % hlasů (326 mandátů) a opřela svou volební kampaň především o zdůrazňování hospodářských pokroků, kterých země dosáhla za její vlády.[18]

Mezi nejvlivnější a zároveň nejstarší levicové strany patří Republikánská strana lidová (CHP), založená Atatürkem v roce 1923. Jejími členy jsou především nacionalisté a kemalisté, v parlamentu stranu reprezentuje 135 poslanců. Jedná se o silně nacionalistickou politickou stranu, která je známá svým euroskeptickým postojem. Cílem CHP je prosadit institucionální a ekonomické reformy v Turecku, jež by oslabily současné sekulární založení země (Business Monitor International, 2012: 32).

Třetí nejmocnější stranou je ultrapravicová silně pro-turecká Strana národní akce (MHP), kterou v parlamentu zastupuje 54 poslanců. Silnou podporu voličů si získala především díky svému antiunijnímu postoji, kterým zapůsobila hlavně na tu část tureckého obyvatelstva, jež ztrácí nadšení a zájem o vstup Turecka do Evropské unie kvůli unijnímu dlouhodobému váhavému postoji (Tamtéž, 2012: 32**)**.

Do Velkého národního shromáždění zasedla po volbách 2011 i pro-kurdská Strana demokracie a míru (BDP) s 35 poslanci. Strana však do parlamentu musela kandidovat jako nezávislá, protože by ve volbách nepřekročila 10 % hranici hlasů. Hlavním cílem BDP, jež je vnímána jako politické křídlo zakázané strany PKK (Kurdská strana pracujících), je dosažení autonomie pro regiony, které jsou trvale osídleny Kurdy (Business Monitor International, 2012: 32**)**.

[18] Http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/127079-turecko-na-ceste-k-velmoci-volby-vyhral-erdogan/.

2. Turecko a Evropská unie

2.1 Vývoj vztahů Turecka s EU

Přestože je Turecko muslimskou zemí, snaží se přiblížit Evropě, potažmo Západu, již celé století s vizí modernizace a celkového rozvoje státu. Své úsilí chce dovršit plnohodnotným členstvím ve společenství evropských států. Bližší vztahy Turecka a Evropy byly navázány již v roce 1959, kdy podalo Turecko žádost o přistoupení k Evropskému hospodářskému společenství. O pět let později, v roce 1964, byla podepsána Ankarská dohoda o přidružení, jejímž prvotním účelem bylo vytvoření celní unie mezi Tureckem a EHS, později měla dohoda Turecko dovést k hodnotnému členství ve Společenství.[19] „*Smlouva*, jak uvádí K. Kreiser a Ch. K. Neumann, *předpokládala sladění turecké hospodářské politiky se Společenstvím a postupné nastolení volného pohybu pracovních sil"* (Kreiser - Neumann, 2010: 216). Dohodu doplnil v roce 1970 dodatkový protokol, který vytyčil předpoklady pro fungování celní unie a stanovil odstranění cel a poplatků. I přes určitá omezení se většina zemědělských výrobků díky dohodě začala směňovat bez celního zatížení.

O plné členství ve Společenství se Turecko rozhodlo usilovat 14. dubna 1987, kdy jeho politici podali oficiální žádost o vstup. Evropská komise ji ale zamítla s odůvodněním, že Turecko nesplňuje ekonomická a politická kritéria, v zemi dochází k porušování lidských práv a konečně, že nebyla dořešena turecká přítomnost na Kypru. V prosinci 1997 se konal summit Evropské unie v Lucemburku, který představil nové kandidátské země. Turečtí představitele si tehdy byli naprosto jisti, že bude Turecko spolu s ostatními žadateli zařazeno na seznam kandidátů. Vzhledem k dohodě o celní unii, která vstoupila v platnost 1. ledna 1996, totiž vnímali udělení statusu kandidátské země jako samozřejmost. Ke svému překvapení byl ale opak pravdou. Turecko se proto rozhodlo zmrazit s Bruselem veškeré politické vztahy.[20] Téměř o čtyři roky později, 10. prosince 1999, byl Turecku na summitu v Helsinkách nakonec přiřknut titul kandidáta spolu s dalšími dvanácti státy.[21] Bylo mu rovněž přislíbeno, že při jednáních bude ve stejné pozici jako ostatní kandidátské státy. Dnes již víme, že Brusel svůj slib

[19] Http://eur-lex.europa.eu/cs/dossier/dossier_07.htm.
[20] Http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=2.
[21] Http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/turecko-a-eu.

nedodržel. Navíc dosud všechny vyjednávací procesy s kandidátskými zeměmi vedly k jejich plnému členství, což se v případě Turecka zatím nestalo. Turečtí politici se nechali slyšet, že považují unijní postupy za diskriminační.

Jako podmínku pro získání plného členství stanovila Unie tzv. Kodaňská kritéria ustanovená roku 1993. Tato kritéria představují „[…] institucionální *stabilitu jako záruku demokratického a právního uspořádání, dodržování lidských práv a respektování ochrany menšin...funkční tržní hospodářství a schopnost odolávat konkurenčnímu tlaku a tržním silám uvnitř Unie"* (Kreiser - Neumann, 2010: 217). Turecko se rovněž muselo zavázat k udržování příznivých vztahů se sousedními státy a případné konflikty s nimi urovnávat výhradně mírovou cestou. Posledním, avšak ze strany Turecka nejobtížněji splnitelným kritériem, je jeho podpora v řešení Kyperské otázky.[22]

Po zveřejnění všech podmínek potřebných pro vstup začal turecký parlament usilovně pracovat na slaďování svého právního rámce se standardy Unie (acquis communautaire). V roce 2001 bylo podepsáno Přístupové partnerství mezi Evropskou unií a Tureckem a na konci roku 2004 stanovila Evropská rada datum 3. října 2005 jako začátek vstupních rozhovorů s Ankarou pod podmínkou uznání Kyperské republiky. Turecko tento krok zásadně odmítlo. Unie se přesto 6. října 2004 vyjádřila k turecké kandidatuře slovy: *„Evropská komise dnes na základě komplexní hodnotící zprávy zaměřené na situaci v oblasti lidských práv, demokracie, právního státu a ochrany menšin doporučila zahájit jednání o přistoupení s Tureckem (...). Ačkoli je Komise přesvědčena, že proces přistoupení bude mít pro usměrňování dalších reforem v Turecku podstatný význam, zdůrazňuje, že jednání o přistoupení představují svou povahou proces s otevřeným koncem."*[23] Otevřeným koncem bylo v tomto případě myšleno, že výsledek jednání nelze předem zaručit. Spolu se zahájením vyjednávání byl spuštěn i tzv. *screening* země v celkem 35 kapitolách, který dosud nebyl dokončen (pozn. aut. zatím bylo otevřeno 13 kapitol). Cílem je zjistit, nakolik odpovídají právní předpisy Turecka předpisům Unie.[24]

Téhož roku byla Komisí zveřejněna zpráva o stavu Turecka, která zemi označila za fungující tržní ekonomiku. V roce 2006 byla zemi vytknuta neuspokojivá situace v oblasti lidských práv, práv menšin, diskriminace žen a svobody projevu. O tři roky

[22] Http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/1180&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=en.
[23] Tamtéž.
[24] Tamtéž.

později následovala další zpráva, která sice zdůrazňovala zřetelný postup v přístupových jednáních s Ankarou, ale její součástí byl opět, stejně jako v předchozí zprávě, seznam nutných změn, které mělo Turecko bezpodmínečně provést. Zatím poslední zpráva byla Komisí vystavena v listopadu 2010. Ta vyzdvihla tureckou snahu o ústavní změny, především pak krok omezující silné postavení armády a její pravomoci. Zpráva se ale opět neobešla bez kritických stanovisek ke stavu lidských práv v zemi, jejichž neustálé vytýkání se stává jakousi tradicí.[25]

2.2 Překážky ve vstupu Turecka do EU

2.2.1 Kyperská otázka a vztahy s Řeckem

Turecko a Řecko patří mezi dva nejvýznamnější státy balkánského regionu. Obě země jsou již než 50 let členy Severoatlantické aliance a de facto mezinárodními spojenci. V tomto spojenectví bychom však jen stěží hledali prvky přátelského vztahu. Příčinou jsou neustálá rozepře obou států kolem kyperské otázky a problematická oblast Egejského moře, kde se země nemůžou dohodnout na stanovení vzdušných hranic, hranic teritoriálních vod a určení vlastníka ostrovů poblíž Anatólie. Vztahy komplikuje i fakt, že se Turecko i Řecko navzájem vidí jako konkurenti, kdy hlavním cílem každé strany je rozšířit svůj vliv na Kypru či v Egejské oblasti jakmile k takovému postupu bude příležitost. V posledních desetiletích se řecko-turecké spory nacházely několikrát na hranici válečného konfliktu. K vyhlášení války nakonec nikdy nedošlo, kvůli intervenci ostatních členů NATO, kteří nechtěli, aby rozepře ohrozila stabilitu regionu, ale i stabilitu Severoatlantické aliance (Hradečný, 2000: 8).

Komplikovaný vztah obou států není výsledkem posledních let. Utvářel se v průběhu několika staletí, přičemž největší vliv na současný vzájemně negativní postoj mělo rozmezí 11. až 18. století, kdy Turci dobyli Konstantinopol a expandovali na Balkán s cílem zachvátit i území Řecka, čehož úspěšně dosáhli. Soužití Turků a Řeků tehdy komplikovala rozdílná kultura, náboženství, jazyk a odlišná mentalita. Řekové, kteří vedli trvalý boj proti Osmanské říši, během něhož se snažili zformovat svůj vlastní stát, si postupně vytvářeli obraz charakterizující Turka jako *„krvelačného a*

[25] Http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/turecko-a-eu.

barbarského utlačovatele řeckého národa a jeho odvěkého nepřítele" (Hradečný, 2000: 8), který přežívá v myšlení Řeků dodnes. Naopak Turci si představují obyvatele Řecka jako vypočítavého člověka, který bude spolupracovat s kýmkoli, pokud bude mít takové spojenectví negativní dopad na Turecko (Hradečný, 2000: 8).

Přestože se v současnosti mluví jen o špatných vztazích Řecka a Turecka, v nedávné minulosti můžeme najít i okamžiky vzájemné spolupráce a harmonického soužití. Ve 30. letech 20. století podepsaly obě země několik smluv, mezi něž patří i „Pakt o upřímné svornosti" z roku 1933, kterým oba státy zaručovaly nedotknutelnost svých hranic a souhlasily s povinností diskutovat o všech mezinárodních záležitostech, jež by se jich jakkoli týkaly (Bölükbaşi, 2004: 37). O rok později přerostla zmíněná smlouva v Balkánskou dohodu, ke které se kromě Řecka a Turecka připojilo Rumunsko a Jugoslávie. Dohoda opět zavazovala státy ke garanci svých hranic, navíc byl ujednán princip kolektivní obrany, tedy povinnost poskytnout pomoc členovi dohody, který by byl napaden jiným balkánským státem. V roce 1938 byli Řekové a Turci nuceni strachem z šíření moci fašistické Itálie k dalšímu posilování vzájemné spolupráce. Mezi státy bylo podepsáno ujednání rozšiřující Balkánskou dohodu, které nařizovalo povinnost zaujmout neutrální postoj v případě napadení jedné ze stran dohody jiným státem. Oba státy musely zároveň slíbit, že v takové situaci znemožní agresorovi, aby použil jejich území k jakékoli aktivitě, která by byla namířena proti napadenému partnerovi. Řecko-turecké spojenectví však nemělo dlouhého trvání. Turecko porušilo smlouvu v roce 1940, kdy odmítlo poskytnout Řecku, bránícímu se před tlakem Itálie, požadovanou pomoc. Místo ní zaujali Turci neutrální postoj s vidinou územních zisků. V Řecku vyvolala turecká reakce značné rozladění a názor, že Turkům nelze věřit. Oba státy se přesto po ukončení 2. světové války rozhodly spolupracovat. Důvodem byla nedůvěra vůči Sovětskému svazu, který se chystal expandovat na Balkán a také přesvědčení, že je nutné přiblížit se západnímu bloku a zajistit si jeho podporu. Turecko i Řecko se proto rozhodly usilovat o členství v nově vznikající Severoatlantické alianci. V roce 1952 byly obě země do NATO přijaty jako státy důležité pro zadržování komunismu (Hradečný, 2000: 62 - 68).

Ačkoli se zdálo, že příznivý vývoj turecko-řeckých vztahů bude i nadále pokračovat, vše zkomplikovala otázka Kypru. V roce 1950 se na ostrově konalo referendum mezi místními Řeky o budoucnosti Kypru. 96 % hlasujících vyjádřilo pro sjednocení ostrova (*enosis*), jenž náležel od roku 1878 Velké Británii, s Řeckem. Řečtí představitelé proto začali v roce 1953 jednat s Británií, aby se vzdala své suverenity nad

ostrovem. Britský premiér Winston Churchill odmítl žádost se slovy, že *„britské impérium není na výprodej a že pro Londýn neexistuje žádná kyperská otázka“* (Hradečný, 2000: 72). Ve snaze neztratit Kypr Velká Británie navíc prohlásila, že má Turecko právo vyjádřit se ke všem krokům, které by se Kypru týkaly, vzhledem ke skutečnosti, že na ostrově žije turecká menšina (asi 18 %). Napjaté vztahy bylo třeba urovnat, a proto byla v roce 1955 svolána konference o řešení kyperského problému. Jednání však bylo bezvýsledné, neboť ani jedna ze zúčastněných stran nechtěla odstoupit od svého požadavku. Řecko trvalo na *enosis* s Řeckem, Velká Británie na svém vlastnictví ostrova a Turecko prohlásilo, že by mu měl být Kypr navrácen v případě, že by se Británie ostrova vzdala.[26] Krátce před ukončením konference došlo k události, která razantně zhoršila už tak napjaté turecko-řecké vztahy. U rodného domu Mustafy Kemala v Soluni explodovala bomba, kterou, jak se později ukázalo, s největší pravděpodobností nastražila turecká zpravodajská služba. Důsledkem byla řada protiřeckých násilností v Turecku, při kterých došlo ke zničení řeckých ortodoxních kostelů a k drancování řeckých obchodů.

Přelomovým byl rok 1959, kdy se Turecko, Řecko a Velká Británie rozhodly hledat kompromisní řešení v otázce Kypru. K tomuto kroku byly donuceny především tlakem ze strany NATO, jež nechtělo být oslabeno vnitřními rozkoly v době, kdy rostla moc Sovětského svazu. Výsledkem jednání byly tzv. curyšsko-londýnské dohody podepsané v roce 1959, které ustanovily několik skutečností: Velká Británie se vzdala Kypru, Řecko odstoupilo od svého *enosis* a Turecko naopak od myšlenky rozdělení ostrova (*taksim*). Dohody položily i základy pro vznik nového státu, Kyperské republiky, která byla oficiálně vyhlášena v roce 1960 (Bölükbaşi, 2004: 46). Aby nedošlo k rozštěpení ostrova na tureckou a řeckou část, či jeho připojení k Řecku, byla uspořádána politická moc v zemi podle národnostního zastoupení na Kypru. Turci mohli do parlamentu a vlády dosazovat až 30 % svých členů. Prezidenta volila řecká část obyvatelstva přímou volbou, zatímco viceprezidenta si vybírala turecká menšina (Pirický, 2006: 116). Na první pohled by se mohlo zdát, že Řekové a Turci konečně dospěli k příměří. Ke zlepšení vztahů mezi oběma státy sice došlo, boj o rozdělení moci na Kypru byl ale intenzivní i přes záruky Turecka i Řecka garantovat nezávislost Kyperské republiky (Sözen, 2007: 130 - 131). Napjaté vztahy nakonec vyústily v konflikt v roce 1967, kdy příslušníci řecko-kyperského vojska zaútočili na dvě turecké

[26] Http://www.kypros.org/Cyprus_Problem/p_struggle.html.

vesnice a vyvraždili jejich obyvatele. Turecko bylo rozhodnuto okamžitě zakročit. Než však stačilo vyslat na Kypr svou armádu, do situace zasáhlo NATO a celý spor urovnalo. Podepsána byla poslední řecko-turecká dohoda, ve které Řekové opět slíbili, že ustoupí od plánu *enosis* a Turci od záměru rozdělit ostrov (Kreiser - Neumann, 2010: 215).

V roce 1974 se Turecko rozhodlo kvůli energetické krizi hledat ropu v Egejském moři. Pro vyhledávání ropných ložisek si sice vybrali mezinárodní vody, avšak poblíž řeckých ostrovů. I přes výrazný nesouhlas Athén Turecko pokračovalo v hledání. Spor nakonec vyústil ve zhoršení situace na Kypru, kdy Řekové svrhli kyperskou vládu s cílem provést *enosis*. Turci se okamžitě obrátili na Londýn s žádostí společně zasáhnout proti postupu Řeků, Británie ale prosbu odmítla. Turecká armáda se proto 20. července 1974 vylodila na Kypru a obsadila 40 % ostrova. Dne 16. srpna 1974 uzavřely nakonec obě strany příměří podél „Atillovy linie“, která definitivně rozdělila ostrov na dva celky. Řekové žijící v severní turecké části utekli na jih a Turci obývající řecký jih na sever. 15. listopadu 1983 vyhlásili Turci na severu ostrova „Turecký federativní stát Kypr“, od roku 1985 nazývaný „Turecká republika Severní Kypr“, který je oficiálně uznán pouze ze strany Turecka (Kreiser - Neumann, 2010: 216).

Kyperská otázka se opět dostala do popředí v 90. letech 20. století, kdy se Kyperská republika stala kandidátem na členství v EU. Před samotným vstupem Kypru do Unie se na základě plánu tehdejšího generálního tajemníka OSN Kofi Annana konalo 24. dubna 2004 referendum v obou částech ostrova, ve kterém se jeho obyvatelé mohli vyjádřit ke sjednocení Kypru a k jeho následnému vstupu do EU. Tzv. Annanův plán očekával, že výsledkem referenda bude sjednocený Kypr. V referendu vyjádřilo 64,9 % kyperských Turků souhlas se sjednocením, zatímco kyperští Řekové návrh v 75,8 % zamítli. 1. května 2004 proto do Unie vstoupila pouze jižní Kyperská republika (Kreiser - Neumann, 2010: 216).

Problematika Kypru patří v současnosti k jedné z největších překážek pro vstup Turecka do Evropské unie. Turecko totiž uznalo Kyperskou republiku v roce 2004 pouze nepřímo, oficiální uznání odmítlo v roce 2005. Vznikl tak obtížný stav, kdy kandidátská země nechce připustit existenci státu, který již do EU přijat byl (Denktaş, 2011).

2.2.2 Kurdská otázka

Vztahy s početnou kurdskou menšinou patří k jedné z hlavních otázek, kterou musí Turecko před případným vstupem do Unie vyřešit. Z celkového počtu 71 milionů obyvatel Turecka tvoří Kurdové podle odhadů 17 % populace, což odpovídá přibližně 12 milionům. Několik desetiletí byla práva Kurdů potlačována, donedávna (pozn. aut. do roku 1991) nesměli používat svůj jazyk či disponovat vlastním tiskem. K výraznému zlepšení jejich postavení začalo docházet spolu s kandidaturou Turecka do EU, protože součástí Kodaňských kritérií, které musí Turecko bezpodmínečně před svým vstupem do EU splnit, je i uznání práv národnostních menšin, tedy především práv Kurdů (Dixon - Ergin, 2010: 1329-1331). Tento fakt, který se nelíbí velké části turecké veřejnosti, vytváří v Turecku atmosféru euroskepticismu. Velká část obyvatel Turecka totiž vnímá povinnost vyřešit kurdskou otázku jako zasahování do vnitřních záležitostí státu.

S problematikou Kurdů se Turecko začalo potýkat po rozpadu Osmanské říše v závěru první světové války. Podle již zmíněné Sévreské smlouvy z roku 1922 bylo Kurdům, kteří osidlovali souvislé teritorium uvnitř tehdy již zaniklé Osmanské říše, přiznáno právo na vytvoření vlastního národního státu. Kurdské nadšení překazil turecký vojevůdce Mustafa Kemal, který se spolu s ostatními Turky ohradil proti oddělování území od nově vznikajícího Turecka. O rok později proto byla smlouva nahrazena Lausannskou dohodou, která se již o Kurdech a Kurdistánu nezmiňovala. Sebeurčení kurdského národa definitivně znemožnilo prohlášení, podle kterého se všichni muslimové žijící na území Turecka považovali za Turky. Výjimkou byli pouze Arméni, Židé a Řekové, přičemž Kurdové byli oficiálně prohlášeni za horské Turky (Dixon - Ergin, 2010: 1330-1331).

V roce 1924, v době zrušení chalífátu[27], byl vydán předpis o používání výhradně tureckých místních a osobních jmen a povinnosti hovořit na veřejnosti pouze turecky. Za vyřčení kurdského slova následovala okamžitá pokuta, ve školách fyzický trest. Utlačování Kurdů vedlo k povstáním v letech 1925, 1930 a 1936 – 38, které nakonec skončilo vyvražděním 40 000 kurdských obyvatel. Následně došlo ke zpřísnění podmínek. Použití slov Kurd či Kurdistán nebo oblékání tradičních kurdských šatů bylo trestáno vězením nebo dokonce trestem smrti. V reakci na silnou represi kurdského obyvatelstva a ve snaze vytvořit svobodný kurdský stát vznikla v roce 1978 marxistická

[27] Chalífátem je označována vláda chalífy, potomka nebo zástupce Muhammada, který je nejvyšším náboženským vůdcem (pozn. aut.)

nacionalisticky orientovaná Kurdská strana pracujících (PKK), do které vstupovali především Kurdové žijící na venkově. Turecká vláda musela čelit řadě atentátů ze strany PKK. Její vůdce Abdullah Öcalan byl nakonec v roce 1999 zatčen a PKK byla v Turecku zakázána jako teroristická organizace, dodnes však vede proti Turecku guerrilovou válku. Po zákazu činnosti PKK přesvědčovali turečtí politici veřejnost, že se Turecko nikdy nepotýkalo s kurdskou otázkou a že údajně za vším stála pouze špatná ekonomická situace jihovýchodního Turecka (Dixon - Ergin, 2010: 1331).

V současnosti se Kurdové mohou bez postihu hlásit ke kurdství a používat svůj jazyk na veřejnosti. Povoleno je rovněž užívání kurdštiny v médiích. Fakt, že postupně dochází k rozšiřování práv kurdské menšiny, se ale nelíbí řadě Turků. Radikální reformy, kterými se podle nich turečtí politici snaží zalíbit Evropské unii, mohou podle nich narušit tureckou integritu nebo by dokonce mohly vést ke vzniku samostatného kurdského státu.[28]

2.3 Postoje vybraných členských států EU k přijetí Turecka do EU

Otázka vstupu Turecka do Evropské unie patří k nejdiskutabilnějším tématům v historii unijního rozšiřování. Průzkum veřejného mínění v Evropské unii prováděný Evropskou komisí na podzim 2010 tuto skutečnost potvrzuje. Přijetí Turecka do EU by podle něj podpořilo jen 30 % respondentů (pozn. aut. v každé členské zemi EU se průzkumu účastnilo přibližně 1000 lidí). Proti jeho vstupu by hlasovalo 59 % dotázaných.[29] O nízké podpoře vstupu Turecka do Evropské unie svědčí podle odborníků především špatná informovanost občanů EU. Podle Eurobarometru 75 z jara 2011 nemá 49 % veřejnosti povědomí o fungování EU a o jejím rozšiřování. Naopak 45 % Evropanů se domnívá, že disponuje všeobecnými znalostmi o Evropské unii.[30] Skeptický postoj unijních obyvatel k přijímání nových členů do Společenství, který se ovšem netýká Švýcarska, Norska či Lichtenštejnska, navíc podporuje jejich nedostatečná informovanost o pozitivech rozšiřování EU. Respondenti ve většině případů tvrdí, že se dovídají především o problémech, které by vstup další země do EU

[28] Http://www.euroskop.cz/8957/18192/clanek/erdogan-turecko-nebude-jen-cekat-u-evropskych-dveri/.
[29] Http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_publ_en.pdf.
[30] Http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb75/eb75_publ_en.pdf.

přinesl, než o pozitivech rozšiřování (Domaniç, 2007: 82). V případě Turecka se jedná o strach z přistěhovalectví, z přílivu levných pracovních sil, hospodářský pokles či ohrožení evropské kultury. Přesvědčení o posílení postavení Evropské unie na mezinárodní scéně díky členství Turecka v EU Evropané rovněž nesdílejí.

Názory na otázku vstupu Turecka do Evropské unie se v jednotlivých zemích EU diametrálně liší. Zatímco se ve „starých" členských zemích setkáme s výrazně odmítavějším postojem, v nově přistoupivších zemích, především v Bulharsku a Rumunsku, je názor na členství Turecka v EU příznivější (Domaniç, 2007: 82). Veřejné mínění o turecké kandidatuře v jednotlivých členských státech EU bylo zaznamenáno podzimním Eurobarometrem 66 z roku 2006 (jak znázorňuje příloha č. 6).

K největším odpůrcům tureckého členství patří v současnosti Německo. Země přitom v době (1998 – 2005), kdy byl v jejím čele kancléř Gerhard Schröder, ujišťovala Turky o své podpoře. Ta se obrátila v averzi na podzim 2005, kdy byl Schröder vystřídán Angelou Merkelovou, která od začátku svého funkčního období odmítá plné členství Turecka v EU a místo něj navrhuje Turecku „privilegované partnerství". Merkelová se domnívá, že se Turecko nestane unijním členem ani v případě, že v budoucnu splní nutné podmínky pro přijetí. Podle kancléřky vyústí všechna jednání jen ve zmiňované partnerství. Merkelová svůj postoj zdůvodňuje tím, že pro 71 mil. muslimské Turecko není v Evropě místo. Rozšiřování Unie o další státy je podle ní kontraproduktivní, pokud se tím narušuje akceschopnost EU. Na druhou stranu Angela Merkelová nabídkou privilegovaného partnerství ukazuje, že by odmítnutím Turecka jako člena EU nechtěla ztratit významného německého obchodního partnera jakým Turecko pro SRN je.[31] I tak složité turecko-německé vztahy navíc komplikuje kancléřčin postoj k jedné a půl milionové turecké menšině žijící v Německu. Podle Merkelové by se Turci měli snažit více integrovat do německé společnosti především tím, že budou dobře ovládat německý jazyk.[32] S jejím tvrzením ale výrazně nesouhlasí turecký premiér Erdogan, který je přesvědčen, že by v Německu naopak měly být zřizovány turecké školy, aby měla početná turecká menšina možnost výuky svého mateřského jazyka a neztratila tureckou identitu.[33]

Francie navrhuje Turecku stejně jako Německo jinou formu partnerství s Evropou než je plné členství v EU. Bývalý francouzský prezident Nicolas Sarkozy

[31] Http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8593026.stm.
[32] Http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2011/10/2011-10-29-podcast.html.
[33] Http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8593026.stm.

prohlásil, že by *„Unie měla přestat s planými sliby a měla by nabídnout Turecku privilegované partnerství“.*[34] Sarkozy se shoduje s německou kancléřkou Angelou Merkelovou na tvrzení, že Evropská unie není pro všechny a není možné ji rozšiřovat bez omezení. Svůj názor potvrdil slovy: „*Evropa bez hranic, to je Evropa bez vůle, bez identity, bez hodnot"*.[35]

Negativně se k tureckému členství v EU staví i Rakousko, Lucembursko a Dánsko, kde jsou politici i obyvatelé přesvědčeni, že turecký vstup do EU ohrozí možnost hlubší unijní integrace nebo dojde v horším případě k porušení základů evropské západní civilizace (Kramer, 2006).

Naopak mezi významné příznivce vstupu Turecka do EU patří Velká Británie. Britský premiér David Cameron přirovnává francouzsko-německé odmítání Turecka k situaci v 60. letech 20. století, kdy francouzský prezident Charles de Gaulle usiloval o odepření vstupu Velké Británii do EU s odůvodněním, že Británie není evropskou zemí. Cameron je přesvědčen, že by EU měla dovést do konce proces, který s Tureckem započala, tedy přijmout Turecko do EU v případě splnění všech požadovaných podmínek.[36]

Na straně Turecka stojí i Švédsko, což potvrzuje i jeho 46 % podpora. Švédský ministr zahraničí Carl Bildt kladný postoj potvrdil slovy: *"Evropa má prvořadý strategický zájem na tom, aby se na ni Turecko orientovalo."*[37] Podle Bildta by přijetí Turecka do EU pomohlo stabilizovat oblast Černého moře a východní část moře Středozemního.[38] Stejný názor sdílí i Španělsko a Portugalsko, turecké členství v EU by podpořilo také Slovensko, Slovinsko, Belgie a Maďarsko. V těchto státech jsou politici přesvědčeni, že turecký vstup do EU zajistí pokračování v procesu evropeizace Turecka. Navíc se zde politici domnívají, že by Evropská unie měla dostát svých závazků, které má vůči Turecku, tzn., že by měla dokončit jeho integraci (Kramer, 2006).

[34] Http://www.euroskop.cz/8957/12089/clanek/turecko-se-zlobi-na-sarkozyho/.
[35] Http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/586978.
[36] Http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/turecko-stoji-o-clenstvi-v-eu-i-pres-krizi-eurozony--978862.
[37] Http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/56259-sarkozy-tresta-svedsko-za-podporu-tureckemu-vstupu-do-eu/.
[38] Http://www.nytimes.com/2006/12/11/world/europe/11iht-sweden.3860723.html?_r=2.

2.4 Turecká společnost a vztah k EU

Až do přelomu tisíciletí považovala převážná část turecké veřejnosti snahu Turecka o vstup do Evropské unie za pokračování v odkazu Mustafy Kemala Atatürka - kemalismu, jehož cílem bylo přiblížit Turecko Západu s vizí modernizace. V důsledku politické demokratizace a ekonomické liberalizace Turecka v posledních deseti letech dochází postupně k ustupování od kemalistické tradice a zároveň k růstu euroskepticismu. Ten je vyvolaný především poklesem důvěry v možné turecké členství, pocity lhostejnosti z prodlužování jednání a tlakem Evropské unie na vyřešení citlivých témat jako je otázka kurdské menšiny, problematika Kypru a tzv. arménské genocidy (Tunkrová, 2007: 88).

Z obecného hlediska je růst anti-unijních nálad a nedůvěry k EU přirozeným vývojem v kandidátských zemích, v nichž jsou prováděny ekonomické a politické změny. Před podáním přihlášky pro vstup do Unie převládá v takových státech pozitivní postoj k EU i k unijnímu členství. Názory veřejnosti se zpravidla změní v momentě zahájení vyjednávacích rozhovorů, kdy jsou Unií zveřejněny konkrétní podmínky, které země musí splnit pro své úspěšné začlenění do Unie. Brusel po kandidátské zemi požaduje, aby aktivně prováděla požadované reformy, které ovšem často vyvolávají negativní ohlasy veřejnosti čekatelské země. Výsledkem jsou rostoucí pochybnosti o kandidatuře země do EU a úvahy o negativních důsledcích členství (Tunkrová, 2007: 88). Stejný scénář probíhá i v Turecku, jak znázorňuje obrázek č. 2.

Obrázek č. 2

Podpora vstupu Turecka do EU v % z hlediska turecké veřejnosti

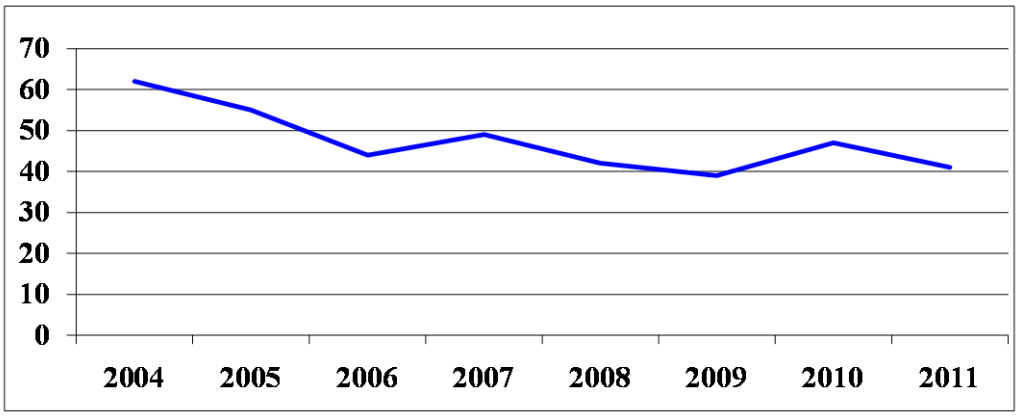

Zdroj: http://ec.europa.eu/public_opinion.

Zatímco až do roku 2002 podporovali Turci vstup Turecka do EU ze 70 %, v roce 2005, kdy byla zahájena přístupová jednání, klesla podpora na 55 %. Stejný trend byl zaznamenán i v dalších letech. V roce 2006 považovalo vstup Turecka do Unie za „dobrou věc“ 44 %, na podzim roku 2008 jen 42 % a dnes věří v členství Turecka 41 % Turků. Zároveň vzrostl počet těch, kteří považují vstup Turecka do EU za negativum ze 12 % v roce 2004 na 29 % v roce 2011. Měnící se postoj Turků k EU se odráží také ve volebních ziscích vládní proevropsky orientované strany AKP. Zatímco v parlamentních volbách v roce 2002 získala strana 363 mandátů, v roce 2007 jejich počet poklesl na 340 a v roce 2011 dokonce na 326.

Z průzkumu je patrná proměnlivost vztahu turecké veřejnosti k Evropské unii, která může být stejně jako v zemích EU výsledkem špatné informovanosti tureckých obyvatel o EU a jejím fungování. Názor Turků se navíc mění podle aktuálního dění a způsobu, kterým ho prezentují média. V důsledku nedostatku informací pak Turci nejsou schopni oddělit výroky čelních představitelů jednotlivých členských států EU od výroků celé Evropské unie (Tunkrová, 2007: 95).

Pozitivní obraz Evropské unie v očích Turků postupně mizí. S prohlubujícím se tureckým euroskepticismem roste v Turecku počet kritiků Evropské unie, kteří se shodují na tom, že integrace Turecka do Unie může narušit jeho národní a náboženské hodnoty, ale i integritu Turecka prostřednictvím provádění výrazných změn v relativně novém tureckém systému (Tunkrová, 2007: 95 – 99). I přes množící se negativní názory na Evropskou unii vidí asi polovina turecké veřejnosti v členství Turecka v EU mnoho pozitiv, mezi něž patří hospodářský růst, snížení nezaměstnanosti, pokles korupce, sociální jistota, rozvoj demokracie či volný pohyb tureckých občanů v rámci zemí Evropské unie (Domaniç, 2007: 80).

2.5 Argumenty mluvící pro a proti vstupu Turecka do Evropské unie

Turecko jako most mezi Evropou a Asií

Přijetí Turecka do Unie by přineslo Společenství nepochybně řadu pozitiv. Unie by díky velké rozloze Turecka, jeho hraniční poloze mezi Evropou a Asií, počtu obyvatel, náboženství, významnému vojenskému vlivu a konstantně rostoucí

ekonomické síle patrně upevnila svou regionální i mezinárodní stabilitu. Turecký ministr pro evropské záležitosti Egemen Bagis v nedávném rozhovoru řekl, že Turecko Unii nepovažuje za pouhé ekonomické či politické sdružení. Vidí v ní největší kontinentální mírový projekt v dějinách, který by se mohl stát přijetím Turecka projektem globálním. Unie by tak podle Bagise mohla posílit svůj celosvětový vliv, získat si větší důvěryhodnost a tím i rozšiřovat své hodnoty do nestabilních zemí. Navíc by světu, který proti sobě staví Západ a islámský svět ukázala, že vedle sebe v Evropě mohou bez problémů fungovat rozdílná náboženství a kultury (Akule, 2007: 33). Turecko by se tak mohlo stát jakýmsi mostem mezi světem Západu a světem muslimů, který by pravděpodobně usnadnil i vzájemný dialog obou stran.

Postavení Unie by se přijetím Turecka upevnilo i v rovině obranné. Země totiž disponuje silnou a početnou armádou, která je v rámci Severoatlantické aliance druhou největší. Podle D. Akule je „*turecké členství vnímáno* (pozn. aut. západními zeměmi) *jako posílení spolupráce NATO a EU při zachování silné transatlantické lobby v rámci EU"* (Akule, 2007: 26).

Zeměpisná poloha Turecka a jeho kulturní odlišnost patří zároveň k nejsilnějším argumentům, který mluví proti přijetí Turecka do EU. Podle mnoha Evropanů nemá stát, který z geografického hlediska nepatří do Evropy, nárok na vstup do Společenství evropských států. Oponovat tomuto tvrzení je velmi složité, neboť území Turecka opravdu leží na dvou kontinentech, přičemž větší část (pozn. aut. 97 %) zeměpisně spadá do Malé Asie. I přesto je v tomto směru Evropa názorově rozdělená. Důvodem je především fakt, že nikdo v Evropě, respektive Evropské unii, jasně nestanovil, kudy prochází pomyslná hranice mezi spojenými kontinenty Evropy a Asie. Jako měřítko rozdělení se samozřejmě nabízí kulturní příbuznost zemí patřících do Evropy, jejich tradiční evropské hodnoty, zvyklosti a především pak jejich společné náboženství, křesťanství. Podle odpůrců tureckého vstupu do EU je ale nemyslitelné, aby se Turecko, které stojí v protikladu ke všem zmiňovaným prvkům, stalo součástí EU (Kramer, 2006).

Obyvatelstvo

Evropská unie bude v budoucnu čelit problému stárnutí populace. Zatímco jiné země, respektive kultury, problematiku nedostatku lidí řešit nemusí nebo se potýkají s opačnou situací, v Evropské unii se věkový průměr neustále zvyšuje, počet lidí

v produktivním věku klesá a porodnost se pohybuje v nízkých číslech. *To je fakt, na který upozorňují odborníci Evropské unie, předpokládající, že podíl Evropanů starších 80 let se do roku 2050 ztrojnásobí a počet Evropanů ve věku 60-79 let bude představovat jednu čtvrtinu celkové populace Evropské unie* (Staněk, 2008: 321). Turecký premiér Erdogan se k tématu stárnutí Evropy v roce 2011 vyjádřil slovy: "*Evropské trhy a sociální systémy jsou strnulé, ekonomiky stagnují, unijní populace je přestárlá. Jak si chce Evropa udržet moc a kredibilitu, aniž by na tyto skutečnosti reagovala?*"[39] Podle Erdogana je pro Unii řešení právě v přijetí mladého a ekonomicky relativně stabilního Turecka. Přistoupení Turecka by znamenalo příliv nové energie díky početné a především mladé populaci. V současnosti je 20 % obyvatelstva Turecka mladší 10 let, předpokládá se, že v roce 2020 bude poměr pracujících ke zbytku obyvatelstva vyrovnaný (Domaniç, 2007: 76). Podle příznivců tureckého vstupu do EU je navíc z ekonomického hlediska bližší spolupráce s populačně mladým Tureckem nezbytná, protože Evropa bude mít v budoucnu nedostatek výdělečně činných obyvatel, z jejichž daní by se platily důchody zvyšujícího se počtu penzistů (Kuras, 2007: 60).

Otázka obyvatelstva a náboženství je zároveň častým argumentem odpůrců vstupu Turecka do EU. Přijetí islámské země do EU, která by se v budoucnu patrně stala její nejlidnatější zemí, by výrazně ovlivnilo složení evropského obyvatelstva, včetně jeho náboženského vyznání. Důvodem by byla zejména zvýšená imigrace Turků do zemí EU. Podle odhadů by plánovalo po přičlenění Turecka k EU přistěhování do Unie asi 4,4 miliony Turků, což by jejich současný počet (pozn. aut. 3 mil.) přinejmenším zdvojnásobilo (Akule, 2007: 30). Příchod Turků do Evropy vyvolává v Evropanech obavy z růstu kriminality i z možného narušení kulturních základů Evropy z důvodu rostoucího počtu nekřesťanského obyvatelstva. Evropané, kteří odmítají vstup Turecka do EU, se odvolávají na původní myšlenku sjednocené Evropy, podle které se Evropa měla stát silným geograficky vymezeným celkem postaveným na společných hodnotách, identitě a pocitu sounáležitosti.

Diskuze o vysokém počtu obyvatel Turecka se netýká jen obav ze ztráty evropské identity. Zdůrazňuje se i fakt, že by Turecko jako potenciální země EU s druhým nejvyšším počtem obyvatel v současnosti, avšak pravděpodobně s nejvyšším v budoucnosti, mělo významnou pozici v orgánech EU, neboť by disponovalo vysokým počtem hlasů v Radě EU (Gergelová, 2007: 34).

[39] Http://www.euroskop.cz/8957/18192/clanek/erdogan-turecko-nebude-jen-cekat-u-evropskych-dveri/.

Pochybnosti vzbuzuje i islámské náboženství. Přestože je Turecko považováno za sekularizovanou zemi, i zde hrozí riziko islámského fundamentalismu. Případné přijetí Turecka do EU a s tím spojená modernizace může vést k jeho posílení.

Evropská identita

V souvislosti s kandidaturou Turecka do Evropské unie se intenzivněji hovoří o evropské identitě a její potenciální *„krizi nastalé v důsledku možného rozšiřování EU daleko za hranice evropské kultury"* (Akule, 2007: 33). Otázku o evropském založení Turecka si klade většina Evropanů. Turisté a podnikatelé, kteří tuto zemi navštívili, často prohlašují, že se Turecko z hlediska zvyklostí a hodnot (demokracie, lidská práva, rovnost pohlaví či práva menšin) zcela odlišuje od evropských zemí. (Akule, 2007: 33). Mnozí Evropané se domnívají, že by užší semknutí Unie s islámským státem mohlo narušit evropskou identitu (Tunkrová, 2007: 96), byly by poškozeny základy evropské integrace a vyloučila by se tím i možnost jejího hlubšího sjednocení.[40]

Evropská identita je v souvislosti s případným vstupem Turecka do EU předmětem stálé diskuze. Nejedná se jen o její možné krizi, ale i o problematičnosti jejího vymezení. Je nadmíru složité najít společné prvky všech zemí EU, s výjimkou křesťanství, neboť se jedná o země s odlišným historickým vývojem. Kvůli rozdílnosti si Evropané nedostatečně uvědomují svou evropskou identitu a kladou důraz spíše na identitu národní. Pravděpodobnost, že by se Evropané začali vnímat jako spoluobčané, je proto velmi malá. Můžeme tedy tvrdit, že je evropská identita jakýmsi uměle vytvořeným konceptem, který se opírá pouze o většinové náboženské vyznání unijních členů.[41]

Nedostatečná kulturní soudržnost evropských států je v případě vstupu islámského Turecka do EU zdrojem nejistoty a obav. Mnozí Evropané jsou přesvědčeni, že by přijetí Turecka do EU, a s tím spojený rostoucí počet islámských věřících, mohl postupně kulturně oslabit celou Evropu a následně vést až úpadku evropské západní civilizace, kterou by nahradil právě islám. Americký novinář a politolog Tony Blankley je přesvědčen, že Evropa musí oživit své postupně zanikající hodnoty, mezi něž patří zejména obnovení víry v křesťanství, zintenzivnění výuky evropských zvyklostí a

[40] Http://www.amo.cz/publikace/kdo-se-boji-turecka.html.
[41] Tamtéž.

kultury, podpora porodnosti a opětovný vznik spojenectví Evropy a Spojených států (Kuras, 2007: 173).

V Evropské unii dnes žije podle odhadů přibližně 44 milionů muslimů. Jejich nejvyšší počet je zaznamenán ve Francii (4,7 mil.), v Německu (4,1 mil.), a Velké Británii (2,8 mil.). Početná muslimská menšina žije i v Itálii, Belgii, Rakousku a Nizozemsku.[42]

Vysoký počet muslimů a prognózy populačního růstu muslimů v Evropě vyvolávají především v západní polovině Evropy stupňující se napětí a pocity xenofobie, jejímž zdrojem jsou předsudky o muslimech zakořeněné hluboko v evropském myšlení (Rybář, 2008: 269). Muslimové v Evropanech asociují terorismus, atentáty, omezování žen či fanatické vyznávání islámu. Důsledkem je silnější strach Evropanů z muslimských přistěhovalců než z přistěhovalců z neislámských zemí. Problematická integrace muslimů do evropské společnosti, nerespektování zákonů, neochota učit se jazyk dané evropské země a celková neloajalita jen utvrzuje Evropany v přesvědčení o hrozbě islámské imigrace do Evropy po případném přijetí Turecka do EU (Gergelová, 2007: 40).

Strach z islamizace Evropy potvrzují i kroky vlád některých evropských států, které se rozhodly zakázat nošení muslimských šátků na veřejnosti s odůvodněním, že tento zvyk zcela odporuje evropským hodnotám založených na rovném postavení mužů a žen. K tomuto opatření se jako první odhodlala Francie s Belgií, zakázat muslimské burky se chystá i nizozemská vláda.[43] Podobná omezení jsou místně zavedena i v Itálii, Velké Británii, Lucembursku, Španělsku či Švýcarsku, v němž lidé v referendu souhlasili se zákazem výstavby minaretů (pozn. aut. 57 % Švýcarů hlasovalo proti).[44]

Není pochyb, že se členské státy EU potýkají s problematickou integrací muslimských přistěhovalců do společnosti. Na druhou stranu pokud hovoříme o možném přijetí Turecka do EU, není příliš vhodné hodnotit tento stát z hlediska náboženství, neboť se jedná o jedinou sekularizovanou islámskou zemi, která je na principu sekularizace budována od svého založení (Gergelová, 2007: 40).

[42] Http://www.pewforum.org/future-of-the-global-muslim-population-regional-europe.aspx.
[43] Http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/netherlands/8765673/Netherlands-to-ban-the-burka.html.
[44] Http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/17/03/blank/key/2009/05.html.

Ekonomika

K tématu populace, především pak k věkovému složení, se vztahuje hospodářství a hospodářský úspěch země. Evropa si na počátku 21. století dala za cíl stát se nejdynamičtější a nejvíce konkurenceschopnou ekonomikou na světě. Cesta k dosažení této vize je však doprovázena řadou překážek, mezi které patří rozkolísanost unijní ekonomiky způsobená hospodářskou krizí a vnitřními problémy, v současné době především potížemi s Řeckem. [45]

Na rozdíl od evropské ekonomiky, která v posledních letech stagnuje, roste turecké hospodářství průměrně každý rok o 4,6 % a postupně se stabilizuje. Přistoupení Turecka by pro Unii znamenalo získání nové síly a dynamiky, kterou v současnosti tolik postrádá a v budoucnosti bude takový zdroj energie stále více potřebovat. K tématu ekonomiky se vyjádřil i turecký prezident Abdullah Gül při své návštěvě Velké Británie v listopadu 2011. Oficiálně sdělil, že jeho má země zájem o přistoupení k Unii i přes současnou krizi eurozóny. Turecko vidí jako „ekonomický motor", který by mohl Unii pomoci její potíže vyřešit.[46]

Na druhou stranu se turecká ekonomika nemůže vyrovnat ekonomice unijních států. Vzhledem k vysokému počtu obyvatel nedosahuje HDP země uspokojivé úrovně. Turecký vstup do EU by si proto vyžádal okamžitou finanční pomoc z fondů EU, která by Turecku umožnila postupné vyrovnávání hospodářské úrovně s průměrem EU. Největší suma finančních prostředků by směřovala do relativně zaostalého sektoru zemědělství. Z dlouhodobého hlediska by bylo podle mnohých ekonomů přijetí Turecka do EU pro Unii finančně neúnosné a nakonec by mohlo vyústit ve zhroucení finančního systému EU (Kramer, 2006).

Přírodní zdroje

Z důvodu nesoběstačnosti Unie v přírodních zdrojích musí Společenství hledat jejich dodavatele. V současnosti je Evropa vázána na ruské zásoby, především na zemní plyn. Situace z roku 2009, kdy spory mezi Ruskem a Ukrajinou kvůli zemnímu plynu ohrozily dodávky do Evropy a některé evropské země dokonce na 2 týdny od dodávek plynu plně odřízly, přiměla Evropany přemýšlet o alternativách. Možným řešením je

[45] Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0561:FIN:EN:PDF.
[46] Http://www.bbc.co.uk/news/uk-15809306.

využití strategické polohy Turecka a následné prohloubení vztahů s tímto státem, což by pro Unii znamenalo snížení závislosti na ruských přírodních zdrojích energie. Unie si je též vědoma prognóz, které předpokládají, že ruské zásoby zemního plynu neuspokojí budoucí poptávku. Právě Turecko se jeví v otázce zásobování jako dobrý tranzitní partner, jelikož sousedí se státy s velkými zásobami zemního plynu a ropy (Akule, 2007: 33). Proto byl již vypracován projekt plynovodu Nabucco, který by měl situaci vyřešit a zásobovat Evropu plynem z Kaspického moře právě přes Turecko. Výstavba plynovodu se ale v současnosti potýká s problematickým financováním. Původně byla jeho dostavba naplánována na rok 2014, kvůli zmiňovaným okolnostem se termín posunul na rok 2017. Pokud se projekt realizuje, zvýší Evropa svou energetickou bezpečnost.[47]

Problematická východní hranice Turecka

Rozšíření Unie o Turecko vyvolává diskuzi o posunu unijní hranice k nestabilní oblasti Iráku, Íránu, Sýrie, Gruzie a Arménie. EU by se dostala do bezprostřední blízkosti těchto států, což by mohlo vyvolat vnitřní nestabilitu v EU. Tvrzení je opřeno o argument, že by se Unie přiblížením k tomuto problematickému pásmu patrně musela stát účastníkem řešení záležitostí, které se jí před vstupem Turecka do EU týkaly pouze částečně. Po tureckém začlenění do EU by se stala jejich přímým účastníkem. Kromě povinnosti podílet se na řešení problémů vznikajících v této oblasti, by Unie musela zavést náležitá opatření pro střežení hranic této oblasti. Tzv. Schengenská dohoda, která by umožnila volný pohyb osob (služeb, zboží a kapitálu) mezi Tureckem a státy EU, by do EU nemusela otevřít cestu jen Turkům, ale i teroristům, osobám s kriminálními záměry či přistěhovalcům bez patřičného povolení, kteří by přicházeli do Unie právě ze zmíněného nestabilního pásma. Zavedení náležitých opatření pro ochranu této oblasti by před potenciálním začleněním Turecka do Evropské unie mělo být prioritním úkolem unijních představitelů (Šaradín, 2007: 48).

Další neevropské země

Mezi argumenty hovořící proti vstupu Turecka do EU patří i skutečnost, že by případné přistoupení Turecka do EU mohlo vyvolat úvahy dalších neevropských zemí

[47] Http://www.nytimes.com/2011/05/10/business/global/10nabucco.html?_r=1.

(pozn. aut. zejména Maroka a Izraele) o kandidatuře do EU či o navázání bližší spolupráce s Unií. EU by v tomto případě musela odolávat tlaku ze strany těchto zemí, které by vnímaly výjimku udělenou Turecku za jakési povolení k podání své žádosti o vstup do EU. Celá situace by nakonec mohla vyústit do neomezeného rozšiřování Unie a následně k celkovému unijnímu přetížení. Samozřejmě, že by Brusel žádosti těchto zemí mohl odmítnout. Jaká by ovšem byla jejich reakce, je otázkou (Kramer, 2006).

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce byla deskripce a analýza vztahů Turecka a Evropské unie se zaměřením na složitost turecké kandidatury do EU. Jedná se o dlouholetý proces, který s ohledem na řadu tureckých nedostatků, především v oblasti ochrany lidských práv, nebude v dohledné době s největší pravděpodobností dokončen. I přes nejasný konec se turečtí politici snaží implementovat řadu důležitých reforem ve státě, které by Turecko přiblížily unijním standardům a umožnily mu tak vstup do Evropské unie. Je otázkou, zda by Turecko po odmítnutí vstupu do EU ztratilo i motivaci k uskutečňování podstatných systémových změn, které v zemi upevňují demokratizaci a evropeizaci, či zda by progres pokračoval.

Potenciální vstup Turecka do EU není z hlediska provádění reforem jen záležitostí Turecka. I samotná Evropská unie by se musela přizpůsobit. Přijetí země s vysokým počtem obyvatel by ovlivnilo zejména institucionální rovinu EU, kde by Turci získali významný počet hlasů při hlasování kvalifikovanou většinou. Pokud by si EU chtěla zachovat svou akceschopnost, bylo by provedení změn v této oblasti nezbytností. Jestli EU skutečně reálně počítá se vstupem Turecka, neměla by s definováním reformního procesu dlouho otálet. Pokud by členské země nebyly předem srozuměny s novým institucionálním uspořádáním EU po přijetí Turecka, lze předpokládat, že budou podporovat spíše privilegované partnerství.

Navázání zmiňovaného privilegovaného partnerství s Tureckem by podle některých evropských států (Francie, SRN) bylo v případě Turecké republiky mnohem vhodnější než její začlenění do EU. K této otázce by měl nicméně Brusel přistupovat velmi opatrně. Podle Turků měla k této možnosti EU přistoupit ještě před zahájením přístupových rozhovorů, čehož nevyužila a svým rozhodnutím o započetí jednání s Ankarou se přislíbila Turecku přijetí. Pokud by Brusel tuto skutečnost nevzal v úvahu a nabídl i přesto Turecku privilegované partnerství, by mohla být zpochybňována důvěryhodnost Evropské unie zejména ze strany států, které nejsou členy EU. Důvodem by bylo přesvědčení, že Unie nenastavuje při svých jednáních rovné podmínky všem.

V případě rozhodnutí o přijetí Turecka by byl pro jeho úspěšný vstup do EU a následně i pro fungování Společenství velmi důležitý pozitivní postoj evropské i turecké veřejnosti. Ze současných průzkumů veřejného mínění vyplývá, že názor obou stran obyvatelstva je negativní. Příčinu můžeme hledat především ve špatné informovanosti

Turků i Evropanů o kladech partnerství. Obě skupiny jsou přesvědčeny, že rozšiřování Unie nepřinese výhody oběma stranám, ale pouze straně druhé. Po vstupu do EU by se Turecko mohlo kvůli negativně laděnému veřejnému mínění jen těžko integrovat do evropských struktur.

K veřejnému mínění se vztahuje i stálá debata o kulturní a náboženské odlišnosti Turecka od ostatních zemí Evropské unie. Argument, že přijetí muslimské země do společenství křesťanských států je nemyslitelné, lze z hlediska Turků lehce vyvrátit. Musíme si uvědomit, že základem Evropské unie není náboženství, nýbrž posilování mezinárodní bezpečnosti, mír či spolupráce členských států.

Otázka vstupu Turecka do EU je téma zajímavé a navíc velmi aktuální. Svou kontroverzí rozděluje Evropu na dva názorově odlišné tábory nejen mezi politiky, ale i mezi obyvateli. Postoje k Evropské unii se začínají postupně měnit (myšleno v negativním slova smyslu) také uvnitř kandidujícího Turecka. Jak nakonec Evropská unie přistoupí k Turecku, zda schválí jeho členství či naopak jeho kandidaturu odmítne, bude pravděpodobně předmětem bouřlivých debat, ale i bádání vědců orientujících se na Evropskou unii, kteří se budou snažit predikovat budoucnost jednotlivých možných scénářů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Akule, D.: Členství Turecka v EU z lotyšského pohledu: Proč by nás tato otázka měla zajímat? In: Král, D. (ed.): *Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále? Perspektivy dalšího rozšíření Evropská unie ze strany nových členských zemí a čekatelů*. Praha: Nakladatelství Europeum, 2007, s. 23-45. ISBN 80-86993-06-X.

Bölükbaşi, D.: *Turkey and Greece: The Aegean Disputies. A Unique Case in International Law.* London: Cavendish Publishing Limited, 2004. In: http://books.google.cz/books?id=0WgOfHviDO0C&pg=PA37&lpg=PA37&dq=1933+turkey+greece&source=bl&ots=4QFXNQ2v1K&sig=LznwzJ2KLf3uRiNx5ixyVbn8_J0&hl=cs&sa=X&ei=qtSkT_mhOc2e-QagnZHPAg&ved=0CHIQ6AEwAA#v=onepage&q=1959&f=false.

Business Monitor International Ltd: *Turkey Defence & Security Report Q4 2011-Polical overview.* In: http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&hid=14&sid=b5de59a5-2c8d-4e27-89a8-7f562bade79f%40sessionmgr13, 12. 4. 2012.

Çarkoğlu, A.: Turkey´s November 2002 Elections: A New Beginning? *MERIA Journal*, vol. 6, No. 4, 2002. In: http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a4.html, 16. 4. 2012.

Commission of the European Communities: *Communication from the Commission - 2005 enlargement strategy paper*. In: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0561:FIN:EN:PDF, 29. 2. 2012.

Denktaş, S.: *EU and Turkey versus the Turkish Republic of Northern Cyprus*. In: http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/Serdar%20Denktas%20EU,%20Turkey,%20Northern%20Cyprus.pdf, 22. 3. 2012.

Dixon, J. C. - Ergin, M.: Explaining Anti-Kurdish Beliefs in Turkey: Group Competition, Identity, and Globalization. *Social Science Quarterly,* Blackwell Publishing Limited, vol. 91, Issue 5, 2010, pp. 1329 - 1348. In: http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=11&sid=0f10742a-4963-4915-b2ba-bb4d4bfe819d%40sessionmgr11, 11. 4. 2011.

Domaniç, S.: Vstup Turecka do Evropské unie: Výhodný pro obě strany? Možný pro obě strany? In: Král, D. (ed.): *Bulharsko, Rumunsko... a kdo dále? Perspektivy dalšího rozšíření Evropská unie ze strany nových členských zemí a čekatelů*. Praha: Nakladatelství Europeum, 2007, s. 73-83. ISBN 80-86993-06-X.

Gergelová, A.: Členství Turecka v EU - výzva pro obě strany. In: Tunkrová, L. - Šaradín, P.: *Turecko a Evropská Unie: česká a turecká perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 29-45. ISBN 978-80-244-1875-9.

Hradečný, P.: *Řekové a Turci: nepřátelé nebo spojenci?* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-378-9.

Kramer, H.: Turkey and the EU: the EU´s Perspective. *Insight Turkey*, vol. 8, no. 4, 2006, pp. 24-32. In: http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/fachpublikationen/Heinz_Kramer_ks.pdf, 22. 3. 2012.

Kreiser, K. - Neumann, Ch. K.: *Dějiny Turecka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-012-8.

Kuras, B.: *Evropa snů a skutečností.* Praha: Nakladatelství Baronet, 2007. ISBN 978-80-7214-971-1.

Magula, A. - Mari, L. - Tolmáči, L. - Tolmáčiová, T.: *Lexikon států a území světa - geografická encyklopedie.* Bratislava: Nakladatelství Mapa Slovakia, 2002. ISBN 80-8067-001-3.

Pešková, A.: Turecké parlamentní volby 2007 - kontinuita či diskontinuita? *Středoevropské politické studie.* Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, č. 2,3. roč. X, 2008. In: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=340.

Pirický, G.: *Turecko - stručná historie států*. Praha: Nakladatelství Libri, 2006. ISBN 80-7277-323-2.

Rybář, R.: Postmoderní multikulturalismus, problém národnostních menšin a Evropa. In: Goňcová, M. a kol.: *Evropa 21. století: rozmanitost a soudržnost?* Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 269-280. ISBN 978-80-210-4766-2.

Staněk, A.: Holocaust – memento (varování) multikulturalismu a Evropě 21. století. In: Goňcová, M. a kol.: *Evropa 21. století: rozmanitost a soudržnost?* Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 321-328. ISBN 978-80-210-4766-2.

Sözen, A.: Jednání o kyperské otázce. Jednání od roku 1963 do současnosti. In: Tunkrová, L. - Šaradín, P.: *Turecko a Evropská Unie: česká a turecká perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 129 - 151. ISBN 978-80-244-1875-9.

Suleimanov, E.: Bezpečnostní aspekty případného členství Turecka v Evropské unii. *Středoevropské politické studie.* Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, č. 2 - 3. roč. VIII, 2006. In: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=282.

Šaradín, P.: Česká společnost a členství Turecka v Evropské unii. In: Tunkrová, L. - Šaradín, P.: *Turecko a Evropská Unie: česká a turecká perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 47-59. ISBN 978-80-244-1875-9.

Tunkrová, L.: L´enfer c´est les autres: nová dynamika ve vztazích EU a Turecka. In: Tunkrová, L. - Šaradín, P.: *Turecko a Evropská Unie: česká a turecká perspektiva*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007, s. 85-108. ISBN 978-80-244-1875-9.

Wanner, J.: *Krvavý zrod moderního Turecka: Ankara mezi Londýnem a Moskvou.* Praha: Nakladatelství Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-387-9.

Právní normativy

Ústava Turecké republiky.
In:http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/THE_CONSTITUTION_OF_THE_REPUBLIC_OF_TURKEY.pdf, 3. 4. 2012.

Internetové stránky

Asociace pro mezinárodní otázky,
http://www.amo.cz/publikace/kdo-se-boji-turecka.html, 29. 3. 2012.

British Broadcasting Corporation BBC,
http://www.bbc.co.uk/news/uk-15809306,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8593026.stm,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/8534041.stm,
http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4094873.stm, 15. 4. 2012.

BusinessInfo.cz,
http://www.businessinfo.cz/cz/sti/turecko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000802/, 22. 11. 2011.

Česká televize,
http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/127079-turecko-na-ceste-k-velmoci-volby-vyhral-erdogan/, http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/56259-sarkozy-tresta-svedsko-za-podporu-tureckemu-vstupu-do-eu/, 29. 3. 2012.

Český rozhlas,
http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/586978,
http://www.rozhlas.cz/zpravy/blizkyvychod/_zprava/657755,
http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/turecko-stoji-o-clenstvi-v-eu-i-pres-krizi-eurozony--978862, 23. 3. 2012.

Deník E15,
http://zpravy.e15.cz/zahranicni/ekonomika/turecko-zeme-neco-mezi-715670, 22. 11. 2011.

Die Bundesbehörden der Schweizerischen Eidgenossenschaft,
http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/17/03/blank/key/2009/05.html, 15. 4. 2012.

EUR-Lex,
http://eur-lex.europa.eu/cs/dossier/dossier_07.htm, 30. 11. 2011.

Euractiv.cz,
http://www.euractiv.cz/rozsirovani-eu/link-dossier/turecko-a-eu,
http://www.euractiv.com/enlargement/2007-elections-turkey/article-163039, 23. 1. 2012.

Euroskop.cz,
http://www.euroskop.cz/8957/12089/clanek/turecko-se-zlobi-na-sarkozyho/,
http://www.euroskop.cz/8957/18192/clanek/erdogan-turecko-nebude-jen-cekat-u-evropskych-dveri/, 29. 2. 2012.

European Commission,
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tsieb020,
http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/04/1180&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=en,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb62/eb_62_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_de.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb65/eb65_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_cz_nat.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb68/eb_68_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb70/eb70_full_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb72/eb72_first_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb73/eb73_first_en.pdf,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_publ_en.pdf.,
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb75/eb75_publ_en.pdf, 9. 3. 2012.

Kypros.org,
http://www.kypros.org/Cyprus_Problem/p_struggle.html, 12. 4. 2012.

Presseurop. eu,
http://www.presseurop.eu/cs/content/article/348331-turecko-kandidat-s-rezervaci-v-prvni-rade, 2. 4. 2012.

Presse- und Informationsamt der Bundesregierung,
http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2011/10/2011-10-29-podcast.html, 13. 3. 2012.

Republic of Turkey - Ministry for EU Affairs,
http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=2, 24. 1. 2012.

Republic of Turkey – Ministry of Foreign Affairs,
http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa, 24. 1. 2012.

Republic of Turkey - Ministry of Justice,
http://www.justice.gov.tr/judicial_system/judicial_system.html, 12. 4. 2012.

Republic of Turkey - Prime Ministry Investment Support and Promotion Agency, http://www.invest.gov.tr/enUS/turkey/factsandfigures/Pages/LegalAndPoliticalStructure.aspx, 3. 4. 2012.

The New York Times,
http://www.nytimes.com/2006/12/11/world/europe/11iht-sweden.3860723.html?_r=2,
http://www.nytimes.com/2011/05/10/business/global/10nabucco.html?_r=1, 24. 1. 2012.

The Pew Forum on Religion & Public Life,
http://www.pewforum.org/future-of-the-global-muslim-population-regional-europe.aspx, 11. 4. 2012.

The Telegraph,
http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/netherlands/8765673/Netherlands-to-ban-the-burka.html, 15. 4. 2012.

The World Atlas Guide,
http:// www.world- atlas.biz/turkey.htm, 15. 4. 2012.

Turkish Embassy in Washington,
http://www.washington.emb.mfa.gov.tr/AboutTurkey.aspx?ID=19, 3. 4. 2012.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Fyzická mapa Turecka

Příloha č. 2 - Expanze Osmanské říše 1300 – 1683

Příloha č. 3 - Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2002

Příloha č. 4 - Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2007

Příloha č. 5 - Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2011

Příloha č. 6 - Podpora vstupu Turecka do EU v %, EU 27

Příloha č. 7 - Počet muslimů ve vybraných evropských státech a jejich předpokládané zastoupení v roce 2030

Příloha č. 1

Fyzická mapa Turecka

Zdroj: www.world-atlas.biz/turkey.htm.

Příloha č. 2

Expanze Osmanské říše 1300 – 1683

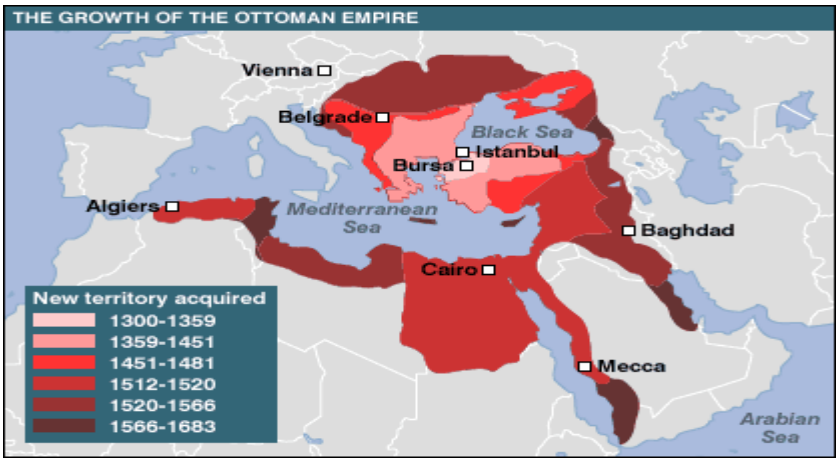

Zdroj: news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4094873.stm.

Příloha č. 3

Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2002

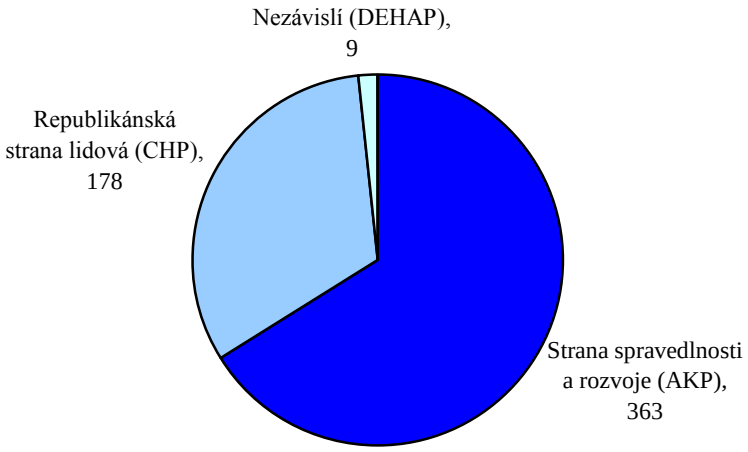

Zdroj**:** http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a4.html.

Příloha č. 4

Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2007

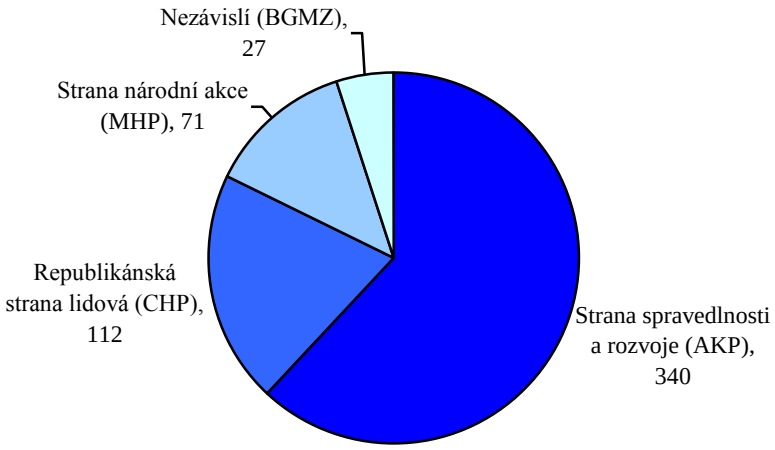

Zdroj: http://www.euractiv.com/enlargement/2007-elections-turkey/article-163039.

Příloha č. 5

Rozdělení mandátů v tureckém parlamentu po volbách 2011

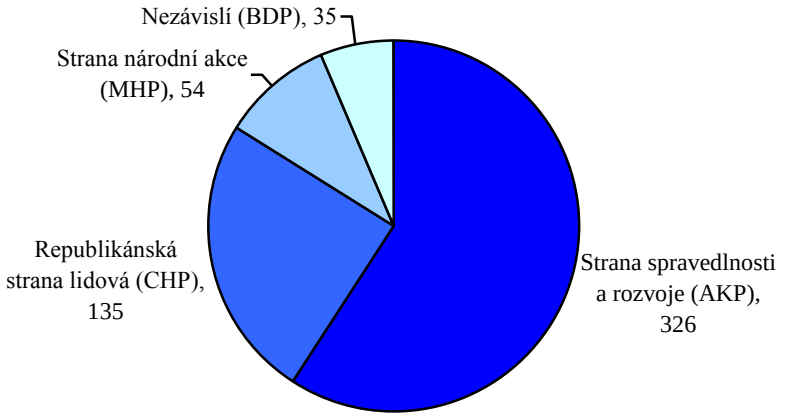

Zdroj: http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&hid=14&sid=b5de59a5-2c8d-4e27-89a8-7f562bade79f%40sessionmgr13.

Příloha č. 6

Podpora vstupu Turecka do EU v %, EU 27

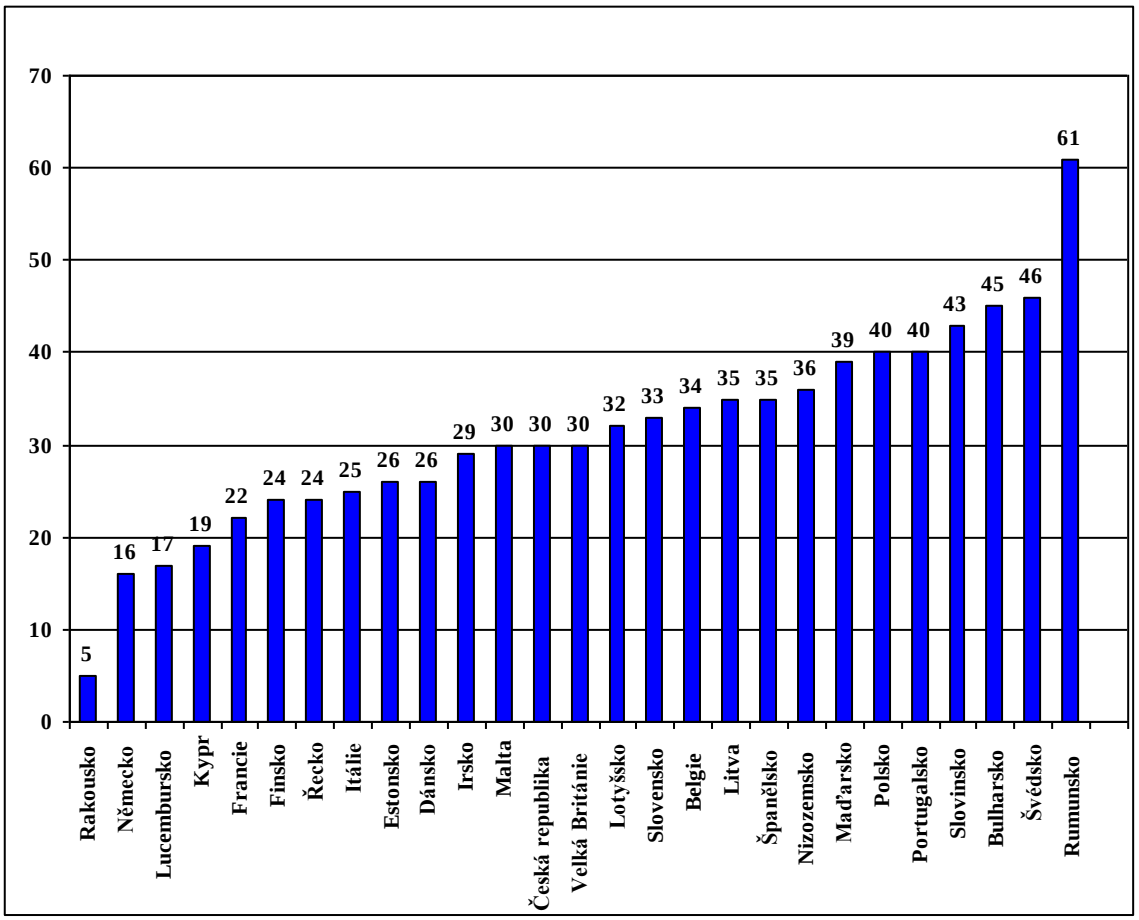

Zdroj: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_cz_nat.pdf.

Příloha č. 7

Počet muslimů ve vybraných evropských státech a jejich předpokládané zastoupení v roce 2030

EUROPE

Number of Muslims in Selected Countries

Countries	ESTIMATED MUSLIM POPULATION **2010**	ESTIMATED PERCENTAGE OF POPULATION THAT IS MUSLIM **2010**	PROJECTED MUSLIM POPULATION **2030**	PROJECTED PERCENTAGE OF POPULATION THAT IS MUSLIM **2030**
Austria	475,000	5.7%	799,000	9.3%
Belgium	638,000	6.0	1,149,000	10.2
Denmark	226,000	4.1	317,000	5.6
Finland	42,000	0.8	105,000	1.9
France	4,704,000	7.5	6,860,000	10.3
Germany	4,119,000	5.0	5,545,000	7.1
Greece	527,000	4.7	772,000	6.9
Ireland	43,000	0.9	125,000	2.2
Italy	1,583,000	2.6	3,199,000	5.4
Luxembourg	11,000	2.3	14,000	2.3
Netherlands	914,000	5.5	1,365,000	7.8
Norway	144,000	3.0	359,000	6.5
Portugal	65,000	0.6	65,000	0.6
Spain	1,021,000	2.3	1,859,000	3.7
Sweden	451,000	4.9	993,000	9.9
Switzerland	433,000	5.7	663,000	8.1
United Kingdom	2,869,000	4.6	5,567,000	8.2
Total for these countries	**18,267,000**	**4.5**	**29,759,000**	**7.1**

Population estimates are rounded to thousands. Percentages are calculated from unrounded numbers.
Figures may not add exactly due to rounding. Table shows 17 of the 50 countries and territories in Europe.

Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life • *The Future of the Global Muslim Population*, January 2011

Zdroj: http://www.pewforum.org/future-of-the-global-muslim-population-regional-europe.aspx.